

Bok eller inte?

En studie om användandet av läroboken i
gymnasiesvenskan

Ansvarig institution: Institutionen för pedagogik, psykologi
och idrottsvetenskap

Anna Adolfsson

Handledare: Birgitta Sjöblom

Kurs: GO 2963

År och termin: 2010, VT

Engelsk titel: Book or not? A study on the use of the textbook in the teaching of Swedish in the upper secondary school.

Antal sidor: 65

Sammanfattning

Denna studie handlar om användningen av läroboken i svenska på gymnasiet. Forskningen säger att undervisningen länge och fortfarande är styrd av läroboken. Jag ville ta reda på om det fortfarande var så. Genom enkätundersökningar bland lärare och elever på en gymnasieskola har jag tagit reda på vilka föreställningar som finns bland dem. Jag har också frågat lärarna om deras användande om IKT i undervisningen. Denna studie innehåller också en analys av tre läroböcker som används i svenska. Dessa böcker jämförs med kursplanernas mål. Resultaten visade att både lärare och elever känner sig styrda av läroboken i viss mån. eleverna var negativt inställda till användningen av läroböcker. Lärarna pekade på variation i undervisningen och menade att de använder boken ca 50 % av undervisningstiden, medan motsvarande bild hos eleverna varierade. Läroböckerna är till stor del valida i förhållande till kursplanerna, men vissa brister finns. Brister finns även i kursplanernas kriterier, som är otydliga.

Innehåll

1. Inledning.....	4
1.1 Syfte och frågeställningar.....	5
2. Bakgrund.....	5
2.1 Konstruktivism präglar skolan	6
2.2 Läroboksforskning.....	6
2.2.1 Historisk utveckling.....	7
2.2.2 Viktiga aspekter i utformningen av en lärobok.....	10
2.2.3 Ansvar för läroböckernas innehåll och utformning.....	11
2.3 Läroboken sedd ur elev- och lärarperspektiv	12
2.3.1 Attityder bland elever och lärare	14
2.4 IKT i skolan.....	14
3. Metod och material.....	17
3.1 Metod	17
3.1.1 Studiens validitet och reliabilitet.....	18
3.2 Material	19
3.2.1 Avgränsningar och urval	19
3.2.2 Utformning av enkäterna.....	20
Elevenkäten.....	21
Lärarenkäten	21
3.3 Etiska hänsynstaganden.....	22
4. Resultat och analys	22
4.1 Presentation av läroböckerna.....	23
4.1.1 Svenska impulser 1	23
4.1.2 Brus 02	23
4.1.3 Svenska timmar – språket A+B	24
4.2 Uppfyllelse av målen och kvaliteten av dessa.....	25
4.2.1 Uppfyllelse av målen i Svenska A.....	25
4.3.2. Uppfyllelse av målen i Svenska B	28
4.3 Analys av läroböckernas validitet	33
4.4 Resultat av elevenkät.....	35
4.4.1 Användningen av en lärobok i undervisningen	35

4.4.2. Om ni använder lärobok, vilken/vilka är det?	37
4.4.3. Vad tycker du om läroboken/böckerna ni använder i svenskan?	38
4.4.4. Vilka arbetssätt i svenska tycker du är bra?	39
4.4.5. Finns det några arbetssätt ni använt i svenskan som inte varit bra?	40
4.5 Resultat av lärarenkät	40
4.6 Analys av enkäterna	41
4.6. Användningen av läroboken i undervisningen	42
4.6.2 Synen på läroböcker	43
4.6.3 Arbetssätt i svenska	47
4.6.4 IKT i undervisningen	48
5. Diskussion.....	49
5.1 Metoddiskussion.....	49
5.2 Resultatdiskussion	50
Litteratur.....	53
Bilaga 1: Elevenkät.....	57
Bilaga 2: Lärarenkät	58
Bilaga 3: Måluppfyllelse i svenska A	59
Bilaga 4: Måluppfyllelse i svenska B	63

1. Inledning

Tekniken går framåt hela tiden och nya möjligheter öppnas på olika arenor i samhället, så även i skolan. Nya tekniska hjälpmedel för undervisningen finns på marknaden idag. Ändå hänger användandet av den klassiska läroboken kvar i undervisningen. Beror detta på gammal vana och tradition eller på att läroboken är det bästa läromedlet?

Så här uttrycker sig Ann-Christine Juhlin Svensson om forskningen om svenska läromedel: ”Läromedlen, dess funktion, användning och innehåll har som nämnts ägnats förhållandevis lite utrymme i den svenska pedagogiska forskningen” (Juhlin Svensson 2000). Eftersom man alltså inte vet så mycket om läromedlens funktion i undervisningen är detta ämne intressant att utforska.

I ett reportage på Skolverkets hemsida går att läsa följande:

- Det är tydligt att undervisningens form och innehåll redan har förändrats, säger Louise Limberg. Undersökande arbetssätt börjar bli en del av vardagen och det är inte längre ovanligt att man rör sig utanför lärobokens ramar. Här kan skolbibliotekarien komplettera lärarens undervisning med resonemang kring informationssökning och källkritik, som utvecklar elevers lärande och förståelse. (Pålsson 2009)

Läroboken har alltså konkurrens från andra läromedel i skolan. Skolverket menar att svenskämnet syftar i gymnasieutbildningen är att ”Utbildningen i ämnet svenska syftar till att hos eleverna stärka den personliga och kulturella identiteten, att utveckla tänkandet, kreativiteten och förmågan till analys och ställningstagande. Den syftar vidare till att bidra till framgång i studierna och förmågan att kommunicera med andra” (Skolverket 2010c). Dessa ambitioner är högt ställda och frågan är om detta går att uppnå med enbart en lärobok som läromedel i undervisningen. Det är delvis detta som denna studie kommer att handla om.

Det är även intressant att titta på vilken inställning lärare och elever har till användandet av en lärobok i svenska för att se hur detta påverkar användandet av läroböcker. Min uppfattning är att om eleverna upplever att undervisningen är intressant lär de sig mer. Genom att undersöka inställningen till läroböcker kan förhoppningsvis vissa påverkande faktorer upptäckas, och som lärare kan ha hjälp av vid utformningen av sin undervisning. Flera olika perspektiv på läroboksanvändningen kommer alltså att belysas i denna studie.

I Skolvärldens majnummer 2010 går att läsa:

I fjol fick eleverna på Øyrane Vidaregående Skule (motsvarigheten till vårt gymnasium) i norska Förde varsin bärbar pc och inga skolböcker. Det blev ingen hit. Lärarna sammanfattar problemen

med uppkoppling, teknik och avsaknaden av bra digitala läromedel. Eleverna var inte heller särskilt nöjda. Det var bra att inte ha så mycket att bära på, men de märkte snabbt hur svårt det blev för studiedisciplinen, för spel och annat lockade mer än studierna. Nu använder skolan en kombination av datorer och tryckta böcker i undervisningen. (Lärarnas Riksförbund 2010:4:9)

Frågan om läroböcker och tekniska hjälpmedel är alltså mycket aktuell. Citatet ovan visar att det inte alltid behöver vara en fördel att anpassa undervisningen helt och hållet efter tekniken. I denna studie hoppas jag kunna lyfta denna problematik och fördjupa kunskaperna om detta.

1.1 Syfte och frågeställningar

Mitt syfte med detta arbete är att undersöka hur lärare och elever ser på användandet av läroboken i svenskundervisningen på gymnasiet. Syftet är även att undersöka några läroböckers validitet i förhållande till rådande kursplaner i svenska. Min förhoppning är att kunna belysa ämnet ur flera perspektiv och på så sätt få fördjupade kunskaper om lärobokens användbarhet. Detta ska göras genom följande frågeställningar:

- Vilka attityder till användandet av en lärobok i svenskundervisningen på gymnasiet finns hos lärare och elever?
- Hur pass väl kan kursplanens mål uppfyllas med hjälp av läroböcker i svenska?
- Hur står sig läroboken som läromedel i konkurrensen med IKT enligt lärare?

2. Bakgrund

I följande kapitel kommer jag att beröra konstruktivismens betydelse för synen på kunskap som finns i skolan idag. Jag kommer även att redogöra för tidigare forskning som gjorts om läroböcker med centrala begrepp och ur ett historiskt perspektiv och fram till dagens situation. Även vilka aspekter som är viktiga i utformningen av en lärobok och vem som har ansvaret för utformningen och innehållet i den kommer att presenteras i detta kapitel. Läroboken belyses också ur ett lärar- och elevperspektiv, där de attityder som finns till användandet av en lärobok i undervisningen finns. Den sista delen i detta kapitel kommer att handla om IKT och hur det påverkar användandet av en lärobok. All fakta som berörs i detta kapitel kommer jag inte att ta upp i analyskapitlet. Anledningen till detta är att exempelvis lärobokens utveckling genom historien är relevant för att sätta sig in i ämnet, men kommer inte kopplas till de resultat som framkommer.

2.1 Konstruktivism präglar skolan

Den konstruktivistiska kunskapssynen präglar den svenska skolan. Dysthe (1996) definierar konstruktivism på detta vis: ”enligt konstruktivistisk teori är inläring en process där eleverna tar emot information, tolkar den, kopplar ihop den med det de vet sedan tidigare och reorganiserar de mentala strukturerna (om så är nödvändigt) för att få en ny förståelse” (Dysthe 1996:48). Dysthe menar också att varje individ måste bygga upp sin egen kunskap. Det går inte att kopiera någon annans. Kunskap är något som skapas i samspelet mellan människor. Kunskap är inte något statiskt som kan överföras från lärare till elever. Eleverna måste aktivt söka kunskapen för att kunna tillägna sig den. Dysthe menar vidare att de nyare inläringsteorierna präglas alltmer av de sociala aspekternas betydelse för lärandet.

En viktig pedagog i detta sammanhang är Lev Vygotskij. Han var konstruktivist och menade att lärarens roll också är viktig för elevernas utveckling eftersom läraren aktivt kan främja denna utveckling. Detta exemplifieras bl.a. i hans mycket kända teori om *den närmaste utvecklingszonen*. Med detta menas att när eleven kommit så långt den kan i sitt lärande på egen hand behöver han/hon lärarens hjälp för att komma upp till nästa nivå. Eleven ska utmanas till att ta ett steg uppåt på kunskapsstegen, men det är viktigt att läraren lägger utmaningen på en nivå som är lagom för eleven. Det får inte vara för lätt, men inte heller för svårt (Dysthe 1996).

Dessa teorier som redogjorts för ovan är centrala i den svenska läroplanen och kursplanerna. Riis (2000) uttrycker sig så här om läroplanerna och konstruktivismen:

Även i Lpo 94 och Lpf 94 har konstruktivismen lämnat tydliga spår. Det är eleven själv som står i centrum och alla beskrivningar av vad läraren skall eller förväntas göra uttrycks i termer av vad hon eller han skall göra i förhållande till eleven. Läraren ska ”stimulera” och ”handleda” och ”stärka elevens vilja att lära och elevens tillit till den egna förmågan”. (Riis 2000:26)

Det exemplifieras konkret i de mål att sträva mot som finns i Lpf 94, t.ex. ”skolan skall sträva mot att varje elev /.../ utvecklar förmågan att arbeta såväl självständigt som i samarbete med andra” (Skolverket 2006b:9) och ”kan använda kunskaper som redskap för att formulera och pröva hypoteser och lösa problem” (Skolverket 2006b:9).

2.2 Läroboksforskning

Juhlin Svensson (2000) redogör för forskning som gjorts om läromedel. Hon menar att ”/.../då läroböcker är en del i en mycket komplex användarprocess är det inte enkelt att göra

något definitivt påstående om deras användning som undervisningsredskap” (Juhlin Svensson 2000:9).

Pedagogisk forskning har pågått under en längre tid, både i Sverige och utomlands. 1970 publicerades en inom den pedagogiska forskningen mycket känd bok – *Läromedelsforskning och läromedelsundervisning* (Dahllöf & Wallin 1970). Denna bok var ett försök att göra en översikt över användandet av läromedel i skolan. Dahllöf och Wallin fokuserade på design- och utvärderingsfrågor samt läromedlens plats i undervisningsprocessen. Läromedel kan definieras på många olika sätt. Författarna definierar det så här:

Med *läromedel* avser vi de informationsförmedlande komponenterna i undervisningen. de kan utgöras av en lärobok med eller utan illustrationer, en film, ett bildband, ett undervisningsprogram o.l. I rollen som informationsförmedlare ser vi också läraren som läromedel. (Dahllöf & Wallin 1970:10)

Ahlström (1970) skiljer mellan olika typer av läromedel. Han delar in dem efter den funktion de har. Läromedel som bilder, grafer och modeller har endast en referensfunktion, d.v.s. att de ger eleven något att jämföra med. Andra läromedel, däribland läroboken, har också en styrande funktion i undervisningen då de även kontrollerar i vilken ordning saker och ting sker.

Dahllöf och Wallin (1970) talar också om *läromedelsystem*. Med detta menas en kombination av läromedel, metoder och arbetsorganisation. Inom dessa system är det viktigt med återkoppling och diagnoser för att se var eleverna befinner sig i systemet och utvecklingen. Författarna menar att i och med användningen av ett sådant system förändras också lärarens roll. Läraren blir mer av en vägledare för eleven i sitt sökande efter sin individuella väg genom systemet.

2.2.1 Historisk utveckling

Stukát (1970) menar att undervisningen under antiken, medeltiden och fram till Gutenberg och boktryckarkonstens genomslag präglades av att läraren talade till eleverna och kanske hade han något enstaka demonstrationsföremål. De senaste århundradena har undervisningen sedan kommit att domineras av läroboksanvändning. Först under 1900-talet kommer andra läromedel än just läroboken in i bilden. När denna bok skrevs var utvecklingen på detta

område snabbt accelererande. En studie som gjorts av Engelbrektsson och Johansson (1965) visar dock att majoriteten av materialanvändningen i undervisningen bestod av en lärobok.

Børre Johnsen m.fl. (1997) menar att det har funnits olika bildningsideal genom historien. Det första idealet var mästaren och hans lärjunge. Här fanns det talade ordet som det centrala hjälpmedlet i undervisningen. Senare på 1800-talet, kom massutbildningen med ökade krav på kontroll och disciplin. Här kom läroboken in i bilden och utgjorde grunden i undervisningen. Det tredje idealet, som finns idag, är det s.k. operativa bildningsidealet. Inom detta ideal kombineras läroböckerna med andra medier och elektroniska hjälpmedel.

De läromedelssystem som infördes på 1970-talet skulle underlätta undervisningen för läraren eftersom det inte skulle krävas en lika stor ansträngning av läraren i klassrummet längre. Läromedelssystemen, med lärobokspaket, skulle göra att klasserna skulle kunna göras större eftersom eleverna inte skulle vara lika beroende av läraren och att läraren då skulle hinna med fler elever. Fördelarna med användningen av ett läromedelssystem i skolan framhävs. Dessa skulle leda till en ökad garanti för goda resultat p.g.a. att målen tydligt definieras i dessa system. En annan fördel med användningen av läromedelssystem är att inlärningstiden skulle minska då läraren med hjälp av detta material kunde anpassa undervisningen efter varje elevs intressen och behov. Systemet skulle även leda till att lärares kompetens utnyttjades bättre genom att de då främst kunde fungera som handledare och stimulator för eleverna (Björklund 1970).

Svensson (1970) pekar dock på nackdelarna som kan finnas med att använda sig av ett läromedelssystem i skolan. Han menar att det tar lång tid att utforma ett sådant material och att det kan leda till att undervisningen blir för styrd och statisk. Han menar även att det krävs stora ekonomiska resurser för att införa ett sådant här system på en skola.

I forskningen från 1970 i Dahllöfs och Wallins verk betonas ofta vikten av individualisering av undervisningen. Läraren ska anpassa undervisningen efter varje elevs behov, och läroböckerna under denna tidsperiod bidrar till denna ökade individualisering (1970).

I Juhlin Svenssons (1995) studie om användningen av läroböcker i gymnasieskolan pekar hon på att det finns två olika mönster i denna användning. Det första mönstret som finns är att läroboken är det primära läromedlet som används i undervisningen med kompletteringar av andra läromedel. Det andra mönstret som återfinns är att läroboken används som ett av flera läromedel i undervisningen. Vilket av dessa två mönster som lärare faller in i menar

Juhlin Svensson till stor del beror på vilken stil läraren har, men även andra organisatoriska aspekter kan spela roll i sammanhanget.

Juhlin Svensson kopplar också hur man tidigare använt läroboken till hur användandet ser ut vid tiden för hennes studie. Hon menar att läroboken längre tillbaka i tiden var mycket styrande för undervisningen. Meningen med de stora läromedelssystem som redogjorts för ovan var att ”allt” i kursplanen skulle täckas in av läroböckerna i detta system. Denna syn har förändrats genom åren och genom Lpf94, där det tydligt betonas att eleven ska vara aktiv i sitt lärande och självständigt söka kunskap. Läroboken fick i och med införandet av Lpf94 en öppnare funktion och roll, enligt Juhlin Svensson. Hon sammanfattar detta resonemang med att beskriva lärobokens roll i undervisningen förr på följande sätt: ”*Läroboken – ryggraden i kunskapsförmedlingen*” (Juhlin Svensson 1995:55) i jämförelse med den roll den hade då detta verk skrevs: ”*Läromedel – skelettet i kunskapsförmedlingen*” (Juhlin Svensson 1995:55).

Det har framkommit av tidigare forskning att både skolkontext och ämnets struktur påverkar användandet av en lärobok. Juhlin Svensson (1995) exemplifierar från sin studie med tre olika lärare som alla har olika syn på användningen av läroboken i undervisningen. Två av dessa lärare var inte så styrda av läroboken. Den ena av dessa använde läroboken (som hon själv varit med om att utforma) som ett medel för att konkretisera kursplanens mål för eleverna. Den andra av dessa använde läroboken som en källa av information som eleverna fick använda på egen hand. Boken användes alltså inte på lektionstid. Den tredje läraren däremot hade läroboken som grund för sin undervisning. Han använde bara annat material i de övre klasserna som komplement till läroboken med syftet att aktualisera sin undervisning och göra den mer intressant för eleverna.

I en senare studie av Juhlin Svensson (2000) menar hon att läroboken är ett styrande element i undervisningen som sätter ramarna bl.a. för vilka moment som en kurs ska innehålla. Samtidigt visar Juhlin Svenssons egna undersökningar att lärare på 2000-talet inte anser att läromedel är speciellt styrande för deras undervisning. En lärare uttrycker det så här: ”/.../ nej jag tycker inte läromedel styr, som jag upplever det. Det är inte så att man är fast vid dom på något sätt och att dom bestämmer precis allting man ska göra, utan dom är ett komplement på något sätt.” (Juhlin Svensson 2000:45). En annan lärare som deltagit i denna undersökning delar den förra lärarens åsikt: ”/.../ jag tycker definitivt inte att läroboken styr planeringen, jag vet att man säger det, men det är inte på det sättet. Det är klart att eleven har i alla fall läroboken som någonting att hålla sig i. /.../Eleven har sin lärobok och läraren visar vägen” (Juhlin Svensson 2000:45).

Vilken betydelse en lärbok får i undervisningen beror alltså mycket på lärarens undervisningsstil, men även vilken pedagogisk grundsyn denne har. Vilket ämne det handlar om spelar också roll. Ämnen som tenderar att vara mer styrda av ett läromedel är t.ex. matematik, naturvetenskapliga ämnen och språk visar en undersökning av Skolverket (2006a). I andra ämnen där strukturen inte är lika given används inte läromedlen i samma utsträckning. Läroböcker påverkar ofta undervisningens innehåll och de används för att konkretisera målen som eleverna ska uppnå, samt fungerar sysselsättande för dem.

En enkätundersökning gjord av FSL, Föreningen svenska läromedelsproducenter, visar att det är mycket få lärare som inte använder sig av någon lärobok överhuvudtaget (ibid.). Läroboken har visat sig vara särskilt styrande i undervisningen hos lärare som saknar utbildning i ämnet. I dessa fall är läroboken den största kunskapskällan (Reichenberg 2000). Viss kritik kan riktas mot skolornas inköp av läroböcker. De läroböcker som köps in ofta är dyra och p.g.a. detta används dessa böcker under många år i undervisningen. Detta får stor betydelse för undervisningens utformning eftersom lärare använder sig mycket av en lärobok. Men det är inte alltid att de läroböcker som köps in kontrolleras och analyseras för att se om de är användbara (ibid.).

2.2.2 Viktiga aspekter i utformningen av en lärobok

I ett verk av Läromedelsförfattarnas förening (1991) pekas det på ett antal aspekter i läroboken som är viktiga för hurdan den blir, och därmed hur pass användbar den blir. En viktig aspekt är innehållet i boken. Läromedelsförfattarna menar att det är viktigt, men också det svåraste, att avväga vad en lärobok ska innehålla. Det är också viktigt att innehållet speglas objektivt. De pekar även på att bokens layout är viktig. Inom denna aspekt av lärobokens utformning har det skett en förändring de senaste decennierna. På 40-talet såg läroboken i stort sett ut som den gjort sedan den börjat användas i den svenska skolan på 1800-talet. Texten var liten och bilderna små eftersom det var dyrt att trycka böcker. På 70-talet moderniserades layouten, men en tillbakagång kom senare. Läromedelsförfattarna ställer en mycket relevant fråga i detta sammanhang: vilken sorts layout gynnar elevernas lärande? (Läromedelsförfattarnas förening 1991).

Sandqvist (1995) har gjort en undersökning av läroböcker i samhällskunskap från 1950–80-talet. I denna undersökning framkommer att en vanlig tendens i läroböcker för högstadiet och gymnasiet är att många texter har kortats ner till det mest nödvändiga och till viss del ersatts med bilder. Att texterna kortats ner till att enbart innehålla den nödvändigaste

informationen har lett till att informationstätheten i texterna har ökat. Det har gjort att texterna blivit svårare. Även Reichenberg (2005b) har sett denna utveckling. Hon menar att språket, men även innehållet, i dagens läroböcker ofta är koncentrerat. Detta gör att språket blir komplicerat för eleverna att förstå och särskilt svårt blir det för de svagare eleverna och de som inte har svenska som modersmål. Böckerna är så koncentrerade för att det ska få plats så mycket information som möjligt på så lite plats som möjligt.

2.2.3 Ansvaret för läroböckernas innehåll och utformning

Läroböckerna har funnits länge i den svenska skolan. Längre har också läroböckerna varit ett sätt att styra undervisningen. 1938 upprättades ett statligt organ, en läroboksnämnd, som skulle kontrollera vilka läromedel som användes i skolan. Läroboksnämndens främsta uppgift var att granska läroböcker och göra förteckningar över vilka böcker som fick användas. De böcker som inte godkändes av nämnden fick inte användas i den svenska undervisningen. Nämnden hade till uppgift att granska läroböckernas innehåll i förhållande till kursplaner, undervisningsmoment och de åldersgrupper de var anpassade för. Samtidigt skulle nämnden ”främja tillkomsten av goda läroböcker” (Julhin Svensson 2000:17) och följa med i utvecklingen av läroböcker utomlands. Det var alltså mycket denna nämnd skulle göra. Arbetet blev så småningom för mycket för nämnden och ansvaret för granskningen av läroböckerna delades på 1970-talet upp mellan en ny nämnd - Läromedelsnämnden, som granskade objektiviteten i böckerna, och läromedelsproducenterna, som ansvarade för den pedagogiska granskningen. Den objektiva granskningen som skulle göras innefattade att läromedlet stämde överens med läroplanernas mål och riktlinjer. Denna granskning var obligatorisk för läromedel i samhällsorienterade ämnen (Julhin Svensson 2000).

Under 1970-talet kom sedan ansvaret för läromedlen att portioneras ut på kommunal nivå. En reform gällande skoladministration 1982 medförde att ansvaret för läromedlen blev en kommunalfråga. Sedan 1990-talet finns det inte längre någon lag som säger att läromedel ska granskas. Läromedlen var under 1960-1980-talet ett sätt för staten att kontrollera skolan och att garantera en likvärdig utbildning för eleverna. Efter att granskningen togs bort kan detta inte längre garanteras (ibid.).

En undersökning av Julhin Svensson (2000) visar att de kommunala skolplanerna mycket sällan föreskriver vilka läromedel som ska användas. Inte heller i skolornas arbetsplan fanns något nämnt om läromedlen.

Enligt Juhlin Svensson (1995) ligger valet av de läromedel som används i skolan idag på lärarnivå. Enligt hennes studie av läromedelsanvändningen på sex svenska gymnasieskolor är det på ämneskonferenser som lärare tillsammans kommer överens om vilka läroböcker som är "bra" och som ska köpas in till skolan. En ökad frihet för lärare har skett i och med decentraliseringen av skolan, men den har även medfört ett ökat ansvar på att kunna fatta kloka beslut som gynnar elevernas lärande.

Även Reichenberg (2005a) menar att detta ansvar ligger på lärarna. I hennes undersökning om läroböcker i gymnasieskolan uppger lärare att inte har några speciella kriterier när de väljer läroböcker. Lärarna går efter kursplanens kriterier och menar att det också är viktigt att boken ser inbjudande ut för eleverna. Eleverna själva har dock ett högst begränsat inflytande över läroboksvalet. Skolverkets (2007) undersökning om elevernas attityder till skolan visar att siffran för hur mycket eleverna på gymnasiet år 2006 anser att de kan påverka valet av läromedel ligger strax under 20 %. Antalet elever som skulle vilja påverka läromedlen som används är något högre - 30 %. Lärarna anser i denna undersökning att de har stort inflytande över läromedelsvalet, där siffran ligger på över 90 %.

2.3 Läroboken sedd ur elev- och lärarperspektiv

Elever har olika inlärningsstilar. Børre Johnsen m.fl. (1997) talar om att dessa går att dela in i tre grupper. En liten grupp människor har en starkt strukturerad inlärningsprocess som sker i tystnad och som förlitar sig på sitt sätt att tänka och/eller skriva. Dessa elever, menar författarna, vill gärna arbeta självständigt och inte bli störda av andra i sin tankegång. En annan inlärningsstil, som är vanligare, utmärks av kommunikation. Dessa elever vill lära sig genom att samtala och arbeta tillsammans med andra. Individens tal och tanke knyts till andras tal och tankar. Den sista inlärningsstilen, som också är vanlig, karakteriseras av att göra något praktiskt. Dessa lär sig genom att göra experiment och andra konkreta saker för att kunna tillägna sig kunskap.

Børre Johnsen m.fl. (1997) menar vidare att även om man i skolan är medveten om att elever lär på olika sätt används ofta en och samma text till alla elever – läroboken. Detta ställer krav på läraren att erbjuda variation i sin undervisning.

Gardner (1998) är av samma åsikt som författarna ovan. Gardner påstår att lärare behöver mer kunskap om den individuella inlärningsprocessen. Han menar att även om lärare vet att elever lär på olika sätt undervisar de ändå som om alla lär sig på samma sätt. Detta leder till att elever som råkar ha samma inlärningsstil som det sätt läraren har utformat sin

undervisning på har ett försprång gentemot de andra eleverna, exempelvis i undervisning med en lärobok. Det är mycket olyckligt för de elever som är motiverade men vars inlärningsstil inte stämmer överens med lärarens upplägg av undervisningen.

Lösningen på detta problem är individanpassning och variation. Gardner menar att lärare bör fungera som en ”mäklare mellan elever och läroplan” (Gardner 1998:251) och som ständigt söker efter nya hjälpmedel i undervisningen för att göra undervisningen så effektiv och engagerande som möjligt för eleverna (1998). Børre Johnsen m.fl. (1997) anser att läraren behöver försöka identifiera olikheterna hos de olika individerna i en klass och erbjuda dem olika alternativ. Ett sätt att kunna erbjuda eleverna olika alternativ av arbetssätt kan vara att använda sig av en lärobok som passar mer än en inlärningsstil.

En undersökning från 1980-talet i Norge visar att lärarstudenter som fått lära sig att hellre utgå från ämnesdidaktisk teori i sin undervisning än att använda sig av en lärobok trots denna vetenskap använde läroboken i undervisningen. Detta bevisar att ”etablerade lärare förblir, och att nya lärare blir, läroboksanvändare” (Børre Johnsen m.fl. 1997:194).

Claesson (2009) ser vissa problem för lärare i användandet av en lärobok. Hon menar att lärare ständigt måste göra ett urval av material som ska behandlas i undervisningen. Det är viktigt att materialet som används är intressant för eleverna. Utöver detta behöver en lärare också ta i beaktning att materialet kan bredda elevernas perspektiv och få dem att dra nya slutsatser på ett självständigt sätt. Claesson hävdar att ett problem i denna fråga med att välja ut ett innehåll finns i användandet av en lärobok. Då är det inte läraren utan läroboksförfattaren som valt innehållet. En negativ effekt som kan uppstå i användandet av en lärobok i undervisningen är att läraren kanske inte reflekterar över om innehållet passar elevgruppen eller om det egentligen vore bättre att arbeta med något som inte finns i boken.

Molloy (2008) menar att läroboken inte är tillräcklig i svenskundervisningen. Hon förespråkar litteraturläsning och menar att även om läroböcker innehåller utdrag ur skönlitterära verk är detta inte tillräckligt. Dessa utdrag som ofta efterföljs av övningar kommer att förknippas med läroboken och läxor av eleverna och därmed sjunker intresset. Molloy (2008) menar vidare att fördelen med att inte använda någon lärobok när det handlar om litteraturläsning är att läraren själv kan välja vilken litteratur som ska läsas utifrån klassens intresse och behov. Denna frihet kan en lärobok inte erbjuda.

Läroböckerna är ofta upplagda på ett sätt liknande detta: ”Läs detta stycke. Stryk under starka rader. Läs högt för din kamrat. Diskutera varför ni valt era olika rader” (Molloy 2008:260). Fördelen med detta upplägg är att det skänker en struktur i undervisningen, men

nackdelen är att det inte direkt tillförs någon ny kunskap och att det inte stimulerar elevernas eget tänkande (ibid.).

Nordlund (2009) menar att lärare i svenska på gymnasiet ofta ”klipper och klistrar” i olika läroböcker och andra läromedel i sin undervisning. Att skapa egna kompendier är vanligt, exempelvis i språkhistoria. Reichenberg (2005b) talar också om detta fenomen. Hon menar att lärare ibland påstår att de inte använder någon lärobok i undervisningen, men att de egentligen använder flera olika som de hämtat material ur.

2.3.1 Attityder bland elever och lärare

En undersökning som Skolverket (2007) gjort om elevers attityder till skolan visar att de flesta elever trivs med skolarbetet och att siffran har ökat de senaste åren. Ca 80 % av eleverna på gymnasiet är nöjda med arbetet i skolan. Undersökningen visar även att eleverna anser att de engagerar sig i skolarbetet. Vad det gäller användningen av olika läromedel anser 79 % av gymnasieeleverna 2006 att läroböckerna och de andra läromedel som används är bra. Undersökningen visar också att denna siffra har ökat sedan år 2000. Variation i undervisningen är också viktigt och 72 % av eleverna på gymnasiet upplever att det finns.

En annan viktig aspekt i detta sammanhang är att hur pass nöjda eleverna är med undervisningen beror på hur mycket inflytande de har över den. Ju mer elevinflytande som finns, ju större chans är det att eleverna är nöjda med undervisningen (Skolverket 2007).

Reichenberg (2005a) har gjort en undersökning på gymnasiet om läroböcker och elevernas inställning till dem. Resultatet av undersökningen visar att eleverna anser att läroböcker i samhällskunskap, naturkunskap, datorkunskap och psykologi är svårast.

Stukát (1970) redogör för att lärares attityder till olika sorters läromedel. Lärare är mest positiva till läroböckerna, enligt honom. Stukát menar att det finns en viss skepsis eller ett motstånd mot nya läromedel som introduceras i undervisningen. Tyvärr finns ingen information om lärares syn på läroböckerna i Skolverkets undersökning från 2007. Nordlund (2009) menar dock att det finns en skepticism mot läroböcker hos dagens gymnasielärare i svenska.

2.4 IKT i skolan

Malmgren (1996) uttrycker en oro över teknologins framfart och dess betydelse för lärandet och svenskundervisningens utformning. Han menar att datorerna kommer att spela en allt större roll i skolan, och han oroar sig över hur eleverna påverkas av den informationsrikedom

som finns i dagens samhälle. Malmgren menar att det också är osäkert hur svenskämnet kommer att utvecklas i och med denna förändring, vilket syns i följande formulering ”Förbi är kanske snart den goda bokens period, då en ensam läsare, stillsamt och i en situation präglad av lugn och ro, kunde konstruera en inre rörelse av tankar och känslor /.../” (Malmgren 1996:149).

När IKT kom in i undervisningen och den svenska skolan fanns stora visioner om hur dessa nya läromedel skulle utveckla skolan och förbättra elevernas lärande. Undervisningen skulle kunna effektiviseras och individualiseras genom en snabbare kommunikation, men någon rapport om hur lärandet faktiskt påverkas av IKT-användningen har ännu inte genomförts (Riis 2000).

De pedagogiska fördelarna med att använda sig av digitala läromedel i sin undervisning är att lärandet blir effektivare. Myndigheten för skolutveckling anser att elever kan tillägna sig ett innehåll snabbare eller bättre med hjälp av de digitala läromedlen. En annan fördel är att det är lättare att motivera eleverna att arbeta när de får använda sig av tekniska hjälpmedel. Ytterligare en fördel med de digitala läromedlen är att det är skolans uppgift att förse eleverna med en digital kompetens, vilket kan uppfyllas med denna användning (ibid.).

Folke-Fichtelius (2009) har intervjuat Peter Säljö, professor i pedagogik vid Göteborgs universitet. Säljö menar att IT ställer krav på eleverna att hänga med i utvecklingen, men det ställer också krav på skolan och lärarna. Staten har satsat mycket pengar på att integrera IT i skolans verksamhet och lärarna har givits en baskurs i datoranvändande. Säljö menar att det dock att IT-användandets syfte är otydligt.

I och med det stora flöde av information som finns idag på Internet mister skolan kontrollen över den information som ges till eleverna. Denna utveckling medför också att läroboken får en underordnad ställning i skolan, eftersom det som står där kan jämföras med information på Internet och det är inte alls säkert att informationen från dessa två källor överensstämmer med varandra. Säljö menar också att med teknikens intåg i skolans värld förändras arbetssätten och synen på kunskap. Förr utgick man från det lilla och gick till det stora, men nu måste ett motsatt arbetssätt användas. I och med all den information som finns måste eleverna (och lärarna) nu utgå ifrån det som redan finns för att få svar på en specifik fråga. En ny sorts logik måste användas här (Folke-Fichtelius 2009).

Det går att se ett antal fördelar med användandet av digitala läromedel i jämförelse med den klassiska läroboken. Det digitala materialet är enklare och billigare att uppdatera. Genom kombinationen av text, ljud och bild kan fler elever stimuleras i arbetet eftersom det då passar

flera olika lärstilar. Användandet av digitala läromedel har också fördelen att de leder till en ökad individanpassning av undervisningen (ibid.).

Givetvis finns det också hinder med dessa nya läromedel. För att de ska kunna användas krävs att skolan har den tekniska utrustning som behövs. Alltså spelar skolans ekonomi en viktig roll här. Ett annat problem som nämnts ovan är var lärare och elever ska lagra materialet. Det finns s.k. lärplattformar som kan användas för att skicka och lagra information, men det är ofta svårt att skicka information till och från dessa plattformar. Systemet är alltså känsligt och en skola kan bli ”inlåst” (ibid.).

Reichenberg (2000) menar att det ökade användandet av IKT i skolan inte behöver eller ska ersätta läroboken i undervisningen. Det aktiva arbetet med att analysera och förstå läroböcker behövs också. Datorn kan inte ersätta läroboken eftersom läroboken är lätt att ta med sig och att eleverna har större tillgång till böckerna än till datorer i skolan. En undersökning av Juhlin Svensson (1997) visar att endast 16 % av lärarna tror att IT kommer att helt ersätta läroböcker.

Användningen av IKT i undervisningen är särskilt gynnsamt för elever som har svårigheter av olika slag. Genom den nya tekniken har hjälpmedel för dessa elever med exempelvis dyslexi utvecklats (Cramér-Wolrath 1995). Även Eriksson (2001) framhåller fördelarna för elever med svårigheter att läsa och skriva där elektroniska böcker och digitala talböcker, s.k. DAISY (Digital Audiobased Information System) är till stor hjälp i lärandet.

Även Børre Johnsen m.fl. (1997) talar om för- och nackdelar med användandet av IKT i skolan. Nya möjligheter öppnas eftersom lärare och elev inte längre måste befinna sig på samma plats, utan kan kommunicera via internet. De menar att den virtuella grupsamverkan som kan ske via internet kan vara en fördel i elevernas lärande. De ses som medskapare av ett meningsfullt lärande. Men de pekar också på att det kan finnas nackdelar med denna IKT-användning, t.ex. om en elev deltar oregelbundet i den nätbaserade undervisningen.

I Skolverkets (2007) attitydundersökning om skolan visar resultaten att lärare använder datorer i sin undervisning i olika utsträckning beroende på hur många år läraren har undervisat. Siffran är högst bland de lärare som undervisat 0-10 år i skolan. Dessa lärare anser i högre utsträckning än de som arbetat längre tid i skolan att kompetensen vad det gäller datorer är tillräcklig. Även Juhlin Svenssons (1997) undersökning visar att lärares ålder är den allra mest avgörande faktorn för hur mycket de använder sig av IKT i undervisningen. Ju yngre läraren är desto mer används teknik i klassrummet. Andra faktorer som fortbildning

inom detta område och om läraren är kvinna eller man spelar också roll, men är inte alls lika avgörande som åldern.

3. Metod och material

I detta kapitel kommer jag att tala om vilka metoder jag använder mig av i min studie. Jag kommer att tala om vilket synsätt som jag utgått ifrån och vad metoderna får för betydelse för resultaten och tolkningen av dessa. Jag kommer även att ta upp faktorer som påverkar validiteten i studien. Jag kommer även att tala om hur jag samlat in det material som ligger till grund för studien.

3.1 Metod

Denna studie kommer att präglas av ett hermeneutiskt synsätt, som innebär att forskare med hjälp av empiri vill *förstå* människors beteende (Bryman 2002). Jag vill med hjälp av enkätundersökningar och läroboksanalys förstå vad lärares och elevers attityder till läroböckerna bottenar sig i. Utifrån dessa resultat ska slutsatser dras till vilken status läroboken har i undervisningen idag. Fördelen med att använda en kvantitativ metod i denna studie är att få ett större empiriskt underlag än vad som skulle fås genom en kvalitativ metod med exempelvis intervjuer.

Utgångspunkten för denna studie är deduktiv, d.v.s. att utifrån forskning kunna dra slutsatser med hjälp av empiri (Bryman 2002). Studien består av två olika delar som ska leda fram till ett resultat. Den ena delen är en enkätundersökning som har gjorts på en gymnasieskola. I denna undersökning har jag utformat två olika enkäter, en avsedd för elever (bilaga 1) och en för lärare (bilaga 2). Detta har jag gjort för att få olika perspektiv på användandet och attityden till läroboken. I denna del av studien använder jag mig alltså av en kvantitativ metod i form av enkäter.

Utifrån de läroböcker som anges i enkäterna kommer jag att göra en analys av innehållet i dessa böcker. Detta är den andra delen i studien. Jag kommer att göra en komparativ analys mellan läroböckernas innehåll och målen i kursplanerna för svenska A och B. Bryman (2002) framhåller fördelarna med att jämföra olika resultat med varandra. Han menar att genom att ha två olika resultat som är jämförbara kan förståelsen av resultaten öka. Eftersom det är just förståelse i detta ämne som jag vill uppnå genom ett hermeneutiskt synsätt är det en klar fördel att göra jämförelser mellan de resultat som framkommer.

I denna del av studien använder jag en kvalitativ metod. Här kommer fokus att ligga på validiteten hos läroböckerna. Med det menas att min studie ska visa hur väl målen i kursplanen faktiskt kan uppnås med hjälp av dessa böcker, alltså om de fyller den funktion de är syftat till att göra. Nackdelen med en kvalitativ metod är att forskningen blir subjektiv. Denna nackdel tror jag mig kunna överbrygga eftersom läroböcker jämförs med kursplanerna. Jag kommer att titta på vilka moment som finns i läroböckerna som kan kopplas till de mål som finns i kursplanerna. Detta ger inte utrymme för speciellt mycket subjektivitet. Den aspekt där subjektiviteten kommer in tydligare är när det kommer till med vilken kvalitet dessa mål kan uppnås. Där kommer min personliga tolkning att få en större roll. Samtidigt är dessa variabler som jämförs, läroböcker och kursplansmål, lätta att få tag på så att den som vill kan göra samma jämförelse som jag ämnar göra i denna studie.

En annan fördel är att genom kvalitativa metoder betonas deltagarnas perspektiv i studien. Forskaren får genom kvalitativa metoder ett mikroperspektiv. I kvantitativa får forskaren istället ett makroperspektiv (Bryman 2002). Genom att båda dessa sorters metoder används i denna studie kan två olika perspektiv presenteras, vilket gör resultatet intressant.

3.1.1 Studiens validitet och reliabilitet

Vad det gäller validiteten i denna studie går det att se på den ur två olika perspektiv. Bryman (2002) talar om intern och extern validitet. Den interna validiteten handlar om kausaliteten i studien, d.v.s. hur pass hållbart ett förhållande mellan två olika variabler är. I denna studie kommer det förhoppningsvis gå att dra valida slutsatser utifrån relationen mellan den tidigare forskningen och resultatet av min empiri. Med extern validitet avser Bryman (2002) vilka generaliseringar som kan dras om ämnet utanför ramarna för den specifika studien. Eftersom empirin i denna studie enbart är inhämtad på en skola, är det osäkert vilka generaliseringar som kan göras i ett vidare perspektiv än den rådande situationen på just denna skola. Dock kan vissa generaliseringar göras för elever som går på yrkesförberedande program, då min studie undersöker inställningen till användandet av läroboken i fyra klasser på yrkesförberedande program.

Validiteten i enkätstudien är avhängig frågornas utformning och språkliga innehåll och varierar från fråga till fråga. Frågorna är uttryckta i ett vardagsspråk och torde vara hyfsat giltiga, d.v.s. de mäter det de är avsedda att mäta. Både lärare och elever har gett svar som verkar rimliga att förstå. I några frågor spelar dock minnet in varför de kan tänkas mäta något

annat än avsett. I de öppna frågorna ges också utrymme för olika tolkningar vilket minskar validiteten något.

Validiteten i läroboksanalysen handlar om huruvida mina tolkningar av såväl läroböckernas innehåll som betygskriterierna är rimliga eller ej. Jag har inte haft någon medbedömare som kunnat bekräfta eller kullkasta mina tolkningar, så då är det svårt att uttala sig om deras validitet, även om min handledare följt och kommenterat mina tolkningar. Därför redovisar jag i detalj mina tolkningar i bilagan så att läsaren själv kan granska och bedöma dessa tolkningar.

3.2 Material

I detta kapitel kommer jag att redogöra för vilka avgränsningar jag gjort i min studie och vad mitt urval av skola, klasser, lärare och läroböcker baseras på. Jag kommer också att beskriva hur jag gått till väga i utformningen av de två enkäter som jag använder mig av.

3.2.1 Avgränsningar och urval

I undersökningen av användandet av läroboken i svenskundervisningen på gymnasiet kommer jag i denna studie att behandla både A- och B-kursen i svenska, eftersom de elever som deltagit i enkätundersökningen läser båda kurserna.

Urvalet av material grundar sig på vilka läroböcker som lärare och elever anger i sina enkätsvar används i undervisningen. Av dessa svar har jag valt ut de tre läroböcker som flest lärare och elever angett att de använder för analys. Begränsningen till tre läroböcker beror på att undersökningen skulle bli för stor och tidskrävande om fler böcker analyserades.

Skolan som valts ut för inhämtning av empiri är min VFU-skola. Fyra klasser på denna skola har slumpmässigt valts ut för att genomföra enkätundersökningen, två i årskurs ett, en i årskurs två och en i årskurs tre på två olika yrkesförberedande program. De yrkesförberedande programmen eleverna går på är byggprogrammet och hotell- och restaurangprogrammet. Klasserna kommer fortsättningsvis att omnämnas BP1 för årskurs ett på byggprogrammet, BP2 för årskurs två på samma program, HR1 för årskurs ett på hotell- och restaurangprogrammet och HR3 för årskurs tre på detta program.

De lärare som svarat på enkäter är fyra lärare som undervisar i svenska på samma gymnasieskola som eleverna går på. Jag har valt att ge enkäten till dessa fyra lärare eftersom de undervisar i svenska och det är detta ämne jag är intresserad av att undersöka. Två av lärarna undervisar eleverna i klasserna ovan. En lärare har hand om eleverna på

byggprogrammet och en har hand om de på hotell- och restaurangprogrammet. De andra två undervisar också på yrkesförberedande program på skolan, men har inte hand om de elever som deltar i denna undersökning.

3.2.2 Utformning av enkäterna

Två olika enkäter har utformats i denna studie för att få både eleverna och lärarnas perspektiv på användandet av läroböcker och attityderna till dessa. Resultaten från de två undersökningarna kommer också att jämföras med varandra.

Bryman (2002) menar att det största problemet med att använda sig av enkäter är det stora bortfall som riskeras. Det är därför viktigt att tänka på hur enkäten utformas så att de blir ett så bra underlag som möjligt för studien. Han menar att enkäten inte får vara för "tät". Med det menas att den måste se kort eller tunn ut för att den inte ska kännas för jobbig att svara på för informanterna. Detta problem kan åtgärdas genom att anpassa typsnitt, textstorlek och marginaler i dokumentet för enkäten. Bryman påpekar dock att enkäten inte heller får innehålla för mycket "luft" eftersom den då blir längre, vilket i sin tur kan leda till att den verkar tidskrävande och/eller komplicerad att svara på. Den som skapar enkäten måste därför försöka hitta ett mellanting (2002). Dessa aspekter har jag tagit hänsyn till i min utformning av enkäterna. Det är endast ett fåtal frågor för de båda enkäterna för att de inte ska kännas för jobbiga att svara på. Detta är extra viktigt i utformningen av elevenkäten eftersom elever tenderar att tycka att enkäter är tråkiga att svara på och att de "utsatts" för detta många gånger tidigare.

Vad det gäller formuleringen av frågorna i enkäterna har jag haft för avsikt att göra dem så öppna som möjligt för att inte styra svaren i någon riktning, vilket är en fördel med öppna frågor, enligt Bryman (2002). Dessa frågor ger informanterna möjlighet att uttrycka sig med egna ord och utrymme för oväntade svar. Nackdelen med dessa frågor kommer när svaren sedan ska kodas, d.v.s. kategoriseras. Det kan vara svårt att få svaren att falla in under en specifik kategori.

Det finns även slutna frågor i form av s.k. vertikala frågor, enligt Brymans terminologi. Det är de frågor som behandlar hur mycket tid som ägnas åt läroboken i undervisningen. Svarsalternativen har här graderats från 0-100 % i fem intervaller, enligt modellen för Likertskalor. Bryman menar att fördelen med att använda sådana här mer slutna frågor är att de blir lätta att sammanställa.

Elevenkäten

Enkäten som utformats för eleverna består av sex frågor. Den första frågan handlar om hur mycket av undervisningstiden som en eller flera läroböcker används. Eleverna får i denna fråga ange sitt svar i procentform. Den andra frågan är utformad på samma vis, men här efterfrågas hur mycket av tiden som eleven skulle vilja använda en lärobok. I svaret på denna fråga kan uttolkas vad eleven anser om att arbeta med en lärobok och vad han/hon anser om den som används.

Fråga tre är enkel. Jag frågar här efter vilken eller vilka läroböcker som används i undervisningen. Denna fråga ställs för att senare i studien kunna analysera utdrag ur dessa böcker.

De tre följande frågorna är mer öppna och syftar till att ta reda på elevernas syn på och attityd till användandet av läroböcker. I fråga fyra efterfrågas vad eleverna anser om den lärobok som används. Fråga fem handlar om vilka arbetsätt i svenskundervisningen som eleverna anser är bra och varför. Den sjätte och sista frågan handlar om det motsatta, alltså om det finns några arbetsätt som använts som inte varit bra och i så fall varför. Dessa frågor ställs för att undersöka vilka arbetsätt som tilltalar eleverna och för att förhoppningsvis kunna relatera detta till användandet av läroboken.

Lärarenkäten

Denna enkät är utformad på ett liknande sätt som elevenkäten för att kunna jämföra dessa resultat. Två frågor är samma som i elevenkäten. I den första frågan ska läraren gradera på en procentskala från 0-100% hur mycket han/hon använder läroboken i sin undervisning. I fråga två ska läraren ange vilka läroböcker som används.

Fråga tre skiljer sig från frågorna som riktas till eleverna. Här handlar det om att läraren ska reflektera över hur användbar läroboken är som ett hjälpmedel för att eleverna ska kunna uppnå kursplanens mål.

Den fjärde frågan behandlar de arbetsätt som används och om läraren anser att det finns några som är mer effektiva än andra i arbetet mot att eleverna ska nå kursens mål. I den femte frågan ska läraren ta ställning till vad han/hon anser om användandet av nya läromedel, som t.ex. datorer, i undervisningen.

3.3 Etiska hänsynstaganden

Etiska hänsynstaganden har gjorts i denna studie. Enligt Vetenskapsrådet (2010) finns fyra kriterier att uppfylla i hanteringen av empiriskt material. Informationskravet är ett av dessa. Det går ut på att alla som lämnar uppgifter som ligger till grund för studien informeras om att deras information kommer att användas och att deras deltagande är frivilligt. Eleverna och lärarna har när enkäten delats ut informerats om att de får vara helt anonyma och att det är frivilligt att delta i undersökningen. Jag har också informerat dem om att syftet med enkäterna är att de ska användas som underlag i mitt examensarbete.

Samtyckeskravet innebär att alla uppgiftslämnare själva bestämmer villkoren för sitt deltagande. Detta krav uppfylls genom att både lärare och elever frivilligt har svarat på enkäten och att de har kunnat välja vilka frågor de vill svara på.

Konfidentialitetskravet garanterar anonymitet för alla uppgiftslämnare. Alla enkäter är anonyma och ingen lärare eller elev kommer att kunna identifieras i denna studie, eftersom inga namn nämns. Inte heller skolans namn nämns, för att det inte ska gå att lista ut vilka dessa elever och lärare är även om deras namn inte nämns.

Informationen som framkommer hanteras vetenskapligt. Med det menas att enkäterna inte kommer att spridas vidare efter att denna studie avslutats och att dessa inte kommer att användas på något annat sätt än det som delgivits de medverkande. Alltså kan även nyttjandekravet uppfyllas.

4. Resultat och analys

I detta kapitel kommer läroböckerna att presenteras. Innehållet i läroböckerna kommer jag att granska och jämföra med kursplanernas mål. Detta gör jag för att se om det går att med hjälp av en lärobok uppnå de mål som finns i kursplanen och i så fall med vilken kvalitet målen kan uppnås. I analysen utgår jag från styrdokumentet. Kursplanernas mål relateras här till läroböckernas innehåll.

Sedan kommer jag att presentera resultaten av de två enkätundersökningarna. Jag kommer först gå igenom elevenkäten, där jag tar upp hur mycket läroboken används i undervisningen enligt eleverna och vad de har för åsikter om dessa. Efter det kommer elevernas åsikter om olika arbetssätt som används i svenska att tas upp. Efter denna presentation av resultaten av elevenkäten följer resultaten av lärarenkäten. Sedan följer en

analys av enkäterna, där lärarna och elevernas resultat jämförs med varandra och med forskningen. Resultaten jämförs även med resultaten av läroböckernas validitet.

4.1 Presentation av läroböckerna

I följande kapitel kommer jag att redogöra för hur de läroböcker som används i undervisningen enligt min enkätundersökning är uppbyggda för att få en överskådlig bild av böckerna.

4.1.1 Svenska impulser 1

Läroboken *Svenska impulser 1* är publicerad av Bonniers 2008 och skriven av Carl-Johan Markstedt och Sven Eriksson. Denna bok används i undervisningen i Svenska A.

Denna lärobok är ett nytt och modernt läromedel, eftersom det utgivits för första gången 2008. Boken är indelad i sju olika avsnitt som är inriktade mot läsning, det egna lärandet, tala, skrivande, bild och film, det svenska språket och ett avsnitt om grammatik. Boken innehåller mycket bilder som kompletterar texten boken innehåller också många olika färger som bakgrund till vissa textavsnitt. Textmassan är uppdelad i små avsnitt med underrubriker.

Textavsnitten är uppdelade i informerande text som berör ämnet, t.ex. läsning. Dessa varvas med utdrag ur autentiska skönlitterära texter och följs sedan av uppgifter som eleven ska genomföra. Det kan vara skrivuppgifter, diskussioner och en uppgiftsform som kallas *Undersök*. Denna sorts uppgift kan se ut så att eleven ska fundera över något fenomen inom skönlitteratur och ta ställning till vad han/hon anser i frågan. Dessa uppgifter går alltså ut på att eleven ska få möjlighet att reflektera och tänka självständigt.

4.1.2 Brus 02

Brus 02 är skriven av Annika Bayard och Karin Sjöbeck. Boken är utgiven av förlaget Natur & Kultur 2007. Denna lärobok är avsedd för att användas i svenskans kurs B på gymnasiet. I denna bok blandas litteratur med kopplingar till dagens samhälle och språkliga element i olika teman. Några exempel på teman är *Genus och hjärnspöken*, *Röster från Afrika – författare från Afrika*, *Designa ditt barn* och *Myter*. Bara genom att se dessa rubriker kan det utläsas att flera olika element samverkar i denna lärobok. I vissa teman ligger tyngdpunkten mer på reflektion och ifrågasättande av dagens samhälle och i andra teman ligger fokus mer på språket eller litteraturen, men i de flesta teman blandas dessa olika delar i någon mån.

Layouten i *Brus 02* är mycket modern. På framsidan ser det inte ut som en typisk lärobok, utan snarare mer som en veckotidning. Det är stora rubriker och bilder. Ibland kan en bild täcka en hel sida. Dock är fördelningen av text och bild i boken ojämn. En bild som täcker en hel sida kan följas av flera sidor med endast text. Upplägget för ett tema är oftast så att det inleds med en stor rubrik i färg och en stor bild. Efter detta följer ett långt textstycke, som sedan efterföljs av olika typer av uppgifter.

I bokens inledning förklaras olika symboler och begrepp som återfinns i marginalen i de olika teman som boken innehåller. Här redogörs även för vilka typer av uppgifter som förekommer efter texterna. *Spontant* är en uppgiftsform som syftar till att eleven direkt ska reflektera över det han/hon just läst. *På djupet*-uppgifterna handlar om att analysera texter och bilder. *Tycke & smak* är uppgifter där eleverna ska argumentera muntligt eller skriftligt. I *Uppdraget* uppmanas eleverna söka information utanför läroboken. *Språkspaning* handlar om att undersöka texter på ett språkligt plan utifrån grammatik och stil. Den sista uppgiftsformen som finns i *Brus 02* är *Action*. Här får eleverna möjlighet att arbeta friare än i de övriga uppgifterna. De kan t.ex. dramatisera eller spela in en film.

Det kan konstateras att det är mycket som händer i marginalen i denna lärobok. Små uppgifter finns också i marginalen utöver de som kommer efter textavsnitten. Dessa uppgifter kan exempelvis handla om att fundera över ett citats betydelse, arbeta med olika språkliga frågor eller snabba fakta som ger underlag för diskussion. Eleven tipsas också om annan litteratur och film som har med det aktuella temat att göra. I marginalen kan också ges utrymme för svåra ord som texten innehåller och vars betydelse eleven ska fundera över. Författarna hänvisar i marginalen också till handboken och antologin som ingår i samma serie av läroböcker.

4.1.3 Svenska timmar – språket A+B

Denna lärobok är skriven av Lennart Waje och Svante Skoglund. Detta är den tredje upplagan som utgivits 2001 av Gleerups. Boken skiljer sig från de andra två på så sätt att denna är avsedd för att kunna användas i både A- och B-kursen. Boken ingår i en serie läroböcker där det också finns en antologi som tar upp litteraturen.

Av bokens titel framgår att den behandlar de olika språkliga delarna i svenska. I boken går det att urskilja tre olika delar, dels en del där olika sorters texter behandlas som t.ex. argumenterande texter, och dels en del där grammatiken tas upp och en tredje del där språkhistoria tas upp.

Till de olika kapitlen följer olika övningar för eleverna. Dessa utgörs ofta av ett flertal kortare uppgifter. Fokus ligger på att eleverna med hjälp av dessa övningar ska kunna förbättra sitt skriftspråk. Detta visas genom att övningarna i de allra flesta fall handlar om olika former av skrivuppgifter. Författarna till denna lärobok lägger också stor vikt vid att eleverna ska träna och utveckla sina ordkunskaper. Det förekommer ofta ordlistor till de olika kapitlen med svåra ord vars betydelse eleverna ska leta reda på och kunna använda. Diskussionsuppgifter är ytterst sällsynta, däremot är det vanligt förekommande med kamratrespons i boken. Eleverna ska skriva en kortare text och sedan byta med en klasskamrat och granska den andres text.

Boken är uppbyggd så att i de olika avsnitten blandas informerande text med övningar. Fördelningen mellan text och bilder är lite ojämn. En hel sida kan täckas av en bild, ofta i inledningen av ett nytt avsnitt, men detta kan sedan följas av flera sidor med enbart text.

4.2 Uppfyllelse av målen och kvaliteten av dessa

I Detta kapitel analyserar jag om det är möjligt att med hjälp av en lärobok uppnå kursplanens mål i A- respektive B-kurs efter avslutad kurs. För en översikt över mål, kriterier och uppfyllelse med hjälp av läroböckerna se bilaga 3 och 4. Jag vill poängtera att det finns flera betygs-kriterier, speciellt i A-kursen, där det är svårt att utläsa med vilken kvalitet ett mål kan uppnås. Svårigheterna ligger i kriteriernas vaga formuleringar. Därför är det problematiskt att yttra sig om böckernas validitet, men jag kommer att titta på de förutsättningar som böckerna erbjuder för att uppnå målen.

4.2.1 Uppfyllelse av målen i Svenska A

Läroboken *Svenska Impulser 1* är avsedd för att användas i svenskans A-kurs på gymnasiet och jag kommer i detta avsnitt att jämföra boken med kursplanen för svenska A.

Mål 1

Det första målet i Svenska A kan med hjälp av *Svenska Impulser 1* uppnås på VG-nivå. Genom uppgifter som reflektion över skönlitterära textutdrag, diskussioner, debatt och argumenterande texter och tal finns en god grund för att nå målet. Boken tar även upp mottagar- och situationsanpassning av texter och tal. Genom dessa att dessa moment tas upp kan G lätt uppnås. I kriterierna för VG och MVG nämner Skolverket att eleverna ska kunna ”diskutera konstruktivt” (Skolverket 2010a) och ord som självständigt, slående stilmedel,

intresseväckande och väldisponerat. Dessa faktorer är omöjliga att bedöma utan att ha sett en elevprestation. Dock finns grund i boken för att få en väldisponerad text eller muntligt framförande. Vad det gäller elevens språkliga förmåga att uttrycka sig får eleven inte mycket hjälp av boken och därför kan MVG inte uppnås.

Mål 2

Detta mål handlar om att eleverna ska kunna förmedla kunskaper som är viktiga för eleven själv och för studieinriktningen i tal och skrift. Genom de återkommande diskussionsuppgifter som finns i boken kan eleverna muntligt uttrycka sina åsikter i olika frågor. Även i lite mer kontrollerade former som ett muntligt framförande kan eleverna få möjlighet att göra detta. I kriteriet för G ingår att eleverna ska följa vissa regler och läroboken tillhandahåller regler om hur man ska skriva och tala. Alltså kan G uppnås för detta mål. Även VG kan uppnås, eftersom underlag finns för att eleven ska kunna utvecklas muntligen med bokens övningar. För MVG krävs att eleven använder stilmedel och effektfulla formuleringar. Detta stimulerar inte bokens övningar till och därför kan MVG inte uppnås. Programinriktningen är denna lärobok inte anpassad för, men eftersom det finns många diskussionstillfällen i boken kan den ändå anpassas efter det aktuella program eleverna går på.

Mål 3

Det tredje målet behandlar att eleverna ska kunna plocka ut de väsentliga i en text som intresserar dem och som är betydelsefulla för studieinriktningen och dem som medborgare i samhället. Detta kan uppfyllas genom reflektionsuppgifterna som finns i boken, där eleverna kan sammanfatta huvudtankarna i textstyckena som föregår dessa uppgifter. I dessa skönlitterära utdrag finns ofta ämnen som intresserar eleverna, men som också ofta speglar det samhälle vi lever i idag eftersom det är moderna texter som läroboksförfattarna valt ut. Förhållandet till studieinriktningen (programmet) är, liksom i målet ovan, inte helt tydligt. I detta fall är kopplingen ännu svagare. Det finns inga texter som lyfter upp frågor som rör hotell- och restaurangprogrammet, där denna bok används. Den kvalitet med vilken detta mål kan uppnås ligger på MVG-nivå. I kriteriet för detta betyg ska eleverna jämföra texter med varandra och koppla till sin egen situation. Det kan de göra i reflektionsuppgifterna.

Mål 4

Det fjärde målet handlar om elevernas skrivande. De ska kunna använda språket och skrivandet för att lära och tänka. I *Svenska Impulser 1* finns ett flertal olika sorters texter representerade, och alltså finns en god grund för att eleverna ska kunna utvecklas inom detta område med hjälp av denna lärobok. MVG kan uppnås här eftersom både skönlitterära och sakprosatexter finns representerade. Om eleverna arbetar självständigt och insiktsfullt, som kriteriet framskriver, är givetvis en tolkningsfråga för läraren. Dock finns alla verktyg eleven behöver för att uppnå detta i boken, och därmed får det ses som att denna nivå kan uppnås.

Mål 5

I kursplanens femte mål handlar det om att eleverna ska kunna uttrycka sig muntligt. Det finns goda grunder för att eleverna med hjälp av bokens övningar ska kunna utveckla sin förmåga att uttrycka sig muntligt och därför kan MVG uppnås.

Mål 6

Det sjätte målet behandlar att eleven ska kunna resonera om olika sorters texter de läst, både skönlitterära och sakprosaiska. Detta mål kan inte uppfyllas utifrån det material som finns i *Svenska Impulser 1*, eftersom inga sakprosatexter finns där. Det kan då konstateras att nivån för betyget G inte kan uppnås, och därför inte heller något högre betyg. Den skönlitterära delen av detta mål kan dock uppnås med god kvalitet, men målet som helhet kan inte det.

Mål 7

Nästföljande mål berör litteraturen och dess historia. Skolverket menar att eleverna ska kunskaper om några drag i litteraturen genom historien. Detta blir problematiskt att uppfylla med hjälp av läroboken eftersom författarna valt att endast ha utdrag av moderna författare. De har dock med ett avsnitt där August Strindberg och hans verk behandlas, men det kan inte ses som tillräckligt för att målet ska kunna uppnås. Eftersom målet inte kan nås går det inte heller att få någon kvalitet i uppfyllelsen av det.

Mål 8

Nästa mål handlar om att eleverna ska kunna använda sig av ett förhållandevis korrekt skriftspråk. Boken lägger goda grunder för att eleverna ska kunna tillägna sig kunskaper om och kunna använda sig av ett gott skriftspråk. Skriftspråkliga regler, som t.ex. grammatik,

finns i boken och även ett avsnitt om skillnaderna mellan tal- och skriftspråk. VG-kvalitet kan nås i uppfyllelsen av detta mål. I frågan om MVG kan uppnås kräver kriterierna att eleven ska ha arbetat självständigt, vilket eleven kan göra med boken som stöd. Därför kan även MVG uppnås.

Mål 9

Mål nummer nio handlar om informationssökande. Ett helt kapitel ägnas i boken åt detta moment. Därför kan målet med lätthet uppnås. Författarna tar upp olika sajter på internet som är lämpliga för informationssökning och även att söka information på bibliotek tas upp. Källkritik är också viktigt att förmedla till eleverna och det har författarna också tänkt på i innehållet av boken. VG-kvalitet kan uppnås för detta mål. Att MVG inte kan uppnås beror på att det saknas specifika kriterier som berör detta mål.

Mål 10

A-kursens sista mål är inte alls lika specificerat som de övriga. Det enda som sägs är att eleverna ska fördjupa sina kunskaper inom något ämne som intresserar dem. Det finns inte heller några kriterier för någon betygsnivå gällande det här målet. Denna lärobok innehåller dock andra moment än de som kursplanen föreskriver, såsom film, bildanalys och dialekter. Eleverna kan ju utgå från något av dessa ämnen som boken tar upp för att genomföra denna uppgift, men det är inte tvunget. Utifrån detta kan slutsatsen dras att grund för att uppnå målet finns i boken, men det går inte att säga med vilken kvalitet.

Sammanfattningsvis kan konstateras att fyra mål av tio kan uppnås med MVG-kvalitet. tre mål kan uppnås med VG-kvalitet och de övriga tre kan inte uppfyllas med hjälp av *Svenska Impulser 1*.

4.3.2. Uppfyllelse av målen i Svenska B

Läroböckerna *Brus 02* och *Svenska timmar* är avsedda för att fungera som läromedel i svenska B och därför jämför jag dem i detta avsnitt med målen för denna kursplan.

Mål 1

Det första målet, som behandlar att framföra andras tankar i tal och skrift kan uppnås med god kvalitet i *Brus 02* eftersom eleverna när de ska skriva argumenterande eller hålla ett argumenterande tal måste analysera och dra slutsatser om det ämne de ska skriva eller tala

om, vilket är kriterierna för MVG. Kriterierna för G och VG kan uppnås eftersom eleverna kan arbeta självständigt i olika grad med denna uppgift. Ju självständigare eleverna arbetar ju högre betyg kan de nå. För att nå de två högsta betygen krävs att eleverna granskar och värderar det material de har, och detta är ju förutsättningarna för en argumenterande text eller tal.

Eleverna får möjlighet att dra slutsatser, sammanställa och utreda. Dock berörs vissa viktiga moment som kursplanen innehåller endast i bokens marginal, med små extrauppgifter eller tips. För att en god kvalitet av de mål som berör dessa moment ska kunna uppnås krävs att läraren är uppmärksam på detta och ser till att dessa uppgifter verkligen genomförs. Tendensen är annars att de uppgifter som står i marginalen eller som tips aldrig blir gjorda, då det är mycket som ska hinnas med i en kurs.

I *Svenska timmar* kan eleverna uppnå MVG-kriterierna för detta mål. Boken täcker upp alla delar som nämns, och som redogjorts för i avsnittet ovan. Eleverna ges utrymme för att göra egna tolkningar och dra slutsatser i dessa uppgifter. Liksom i beskrivningen av uppfyllelsen för G och VG gällande detta mål i *Brus*, gäller samma resonemang här. Även kriteriet för MVG som innebär att eleverna ska kunna tolka bildspråk och innebörder i olika texter kan uppfyllas här beroende på vilken slags text som är utgångspunkten för deras eget skrivande eller muntliga uppgift.

Vad det gäller om innehållet, målgruppen och syftet som finns i dessa utredningar, sammanställningar och slutsatser uppfylls är mycket svårt att säga utan att ha sett någon elevprestation av dessa uppgifter. Denna del av målet går alltså inte att uppnå med någon lärobok.

Mål 2

Det andra målet för svenska B handlar om att skriva för att lära. Flera olika sorters texttyper representeras i *Brus 02* och därför kan eleverna utveckla sitt skrivande som ett medel för tänkande och lärande. Några texter som författarna tar upp här är vetenskapliga texter, essäer, debattartiklar och berättelser. Eleverna kan genom de uppgifter som finns få goda kunskaper som leder till ett högt betyg. För G ska eleverna kunna återge det viktigaste i en text och uttrycka sina egna åsikter om detta i tal och skrift. Detta kan eleverna göra i reflektioner kring de texter som finns i boken, och som läroboksförfattarna uppmanar eleverna att göra. För att uppnå VG ska eleverna kunna planera bl.a. sitt skrivande och ha en högre nivå på sitt skriftspråk än vad som krävs i kriterierna för G. Detta kan eleverna utveckla genom alla

skrivuppgifter som finns. Vilken kvalitet det sedan blir på det eleverna åstadkommit är upp till läraren att bedöma. Vad det gäller att kunna använda språket som ett redskap i kommande studier och yrkesliv kan detta uppnås med MVG-kvalitet. Många olika sorters texter kan eleverna skriva med hjälp av instruktionerna i denna bok, vilket gör att de kan utveckla sitt språk till flera olika genrer. Det saknas dock övningar där eleverna ska skriva sådana texter som de verkligen kan ha användning för senare i livet. Vetenskapliga texter finns, och det är viktigt att kunna hantera i högre studier, men t.ex. platsansökningar och hur man skriver ett CV finns inte med. Dessa är två ytterst viktiga texttyper att behärska särskilt för de elever som går på ett yrkesförberedande, där fortsatta studier ofta inte är så högt prioriterat av eleverna. Alltså kan de delar av målet som finns med i boken uppnås med MVG-kvalitet, men de delar som inte finns med givetvis inte går att uppnå alls.

Svenska timmar tar upp alla delar som krävs för att detta mål ska kunna uppnås med mycket god kvalitet, d.v.s. MVG. Många olika och varierandertexttyper förekommer i denna bok, som argumentation, referat, insändare, egna berättelser, annonser och platsansökningar.

Mål 3

I det tredje uppnåendemålet för B-kursen ska eleven kunna jämföra litteratur från olika tider och kulturer. I *Brus 02* finns många olika kopplingar till litteraturen. Det finns t.ex. avsnitt som handlar om afrikansk litteratur och ett annat som behandlar myter. Genom att arbeta med dessa olika teman får eleverna olika perspektiv på litteraturen. Inom temat *Myter* uppmanas eleverna också att göra jämförelser med myter från olika kulturer. En fråga som eleverna ska arbeta med lyder: ”Jämför Bibelns skapelseberättelser med en fornnordiska. Vilka skillnader och likheter hittar du?” (Bayard & Sjöbeck 2007:120). En annan uppgift handlar om att eleverna ska söka efter andra skapelseberättelser från olika delar av världen och jämföra dessa. Målet som innefattar att se samband och göra jämförelser mellan olika kulturer kan alltså uppfyllas genom att arbeta med *Brus 02*. Även den aspekten där eleverna ska kunna jämföra litteratur från olika tider kan uppfyllas eftersom flera kopplingar görs till moderna myter. En uppgift innebär t.ex. att eleverna ska skriva en egen modern skapelseberättelse anpassade till dagens samhälle.

Målet kan delvis nås med MVG-kvalitet eftersom många olika sorters litterära texter finns representerade i boken. Det finns utdrag ur både klassiska och moderna verk från olika delar av världen. Övningarna till dessa texter täcker också in alla kriterier upp till MVG-nivå.

Svenska timmar saknar helt momentet litteratur och därför kan detta mål inte uppnås över huvudtaget.

Det som blir problematiskt i uppfyllelsen av målet ovan är kopplingen till den valda studieinriktningen. De elever som använder denna bok är elever på Hotell- och restaurangprogrammet. Det kan bli svårt för dessa elever att se någon koppling mellan de olika teman som presenteras och deras studieinriktning, som till stor del handlar om mat. Inget av de teman som finns i *Brus 02* handlar om detta. Målet ovan kan alltså inte helt och hållet uppnås med hjälp av denna lärobok. Inte heller i *Svenska timmar* finns något som tyder på att den är anpassad efter elevernas studieinriktning, som i detta fall är byggprogrammet. Boken är helt neutral i denna fråga, då den inte tar upp någon studieinriktning över huvudtaget.

Titeln på den andra läroboken *Svenska timmar – språket*, anger att det är just språket som denna lärobok handlar om. Litteraturen lämnas således inget utrymme alls i denna bok. Då kan inte heller det tredje målet, som behandlar just litteratur, uppfyllas.

Mål 4

Nästföljande uppnåendemål handlar om att eleven ska få en inblick i centrala svenska och nordiska verk och författarskap. Detta mål går delvis in i det som redogjorts för ovan. Att stifta bekantskap med litteratur från olika tider och epoker gör eleverna genom att undersöka olika myter i historien. Vad det gäller olika författarskap om är centrala återfinns detta t.ex. i temat *Existens i fokus – författare från Europa*. Här finns ett utdrag ur ett verk av en känd modern fransk författarinna, Anna Gavalda. Hennes författarskap kanske inte direkt kan ses som centralt i litteraturhistorien, men som lästips i anslutning till temat finns bl.a. *Främlingen* av Albert Camus, *I väntan på Godot* av Samuel Beckett och *Processen* av Kafka. Dessa verk anses ofta viktiga inom litteraturhistorien, men de är inte centrala i temat. För att målet som behandlar detta ska kunna uppfyllas krävs att läraren ger eleverna i uppgift att verkligen läsa och arbeta med dessa verk i anslutning till temat så att det inte bara blir just tips, som ingen eller endast ett fåtal av eleverna faktiskt läser. Vad det gäller centrala svenska verk finns inte så många representerade i läroboken. Det går att finna några dikter av Pär Lagerkvist och Fröding. Ett viktigt författarskap som Strindberg tas upp och fokus ligger på hans språk och vad det spelat för roll för kommande generationer. Det är dock endast ett kort avsnitt som handlar om detta. Flera svenska verk tas upp som lästips och Marianne Fredrikssons *Enligt Maria Magdalena* är utgångspunkten för ett tema om Jesus. Men de verk som tas upp är

moderna och därför är det tveksamt om detta mål helt kan uppfyllas med hjälp av denna lärobok. Andra nordiska författare finns bara med som lästips och detta bidrar till att tveksamheten över om detta mål kan uppfyllas.

Det fjärde målet kan då uppnås med VG-kvalitet med hjälp av *Brus 02*. Att MVG inte kan uppnås beror på att författarna inte berör några nordiska författare förutom svenska. I övrigt kan MVG uppnås vad det gäller internationella och svenska verk. I *Svenska timmar* gäller samma sak som för mål tre. Eftersom ingen litteratur behandlas kan målet inte uppfyllas.

Mål 5

Nästa mål i kursplanen för Svenska B behandlar språksociologi. Detta mål kan mycket väl uppnås med hjälp av *Brus 02*. Ett tema som finns i boken heter *Våra många språk* och handlar om språksociologi, som målet avser. I detta avsnitt tas dialekter, sociolekter, gruppspråk och sexolekter upp. Alla de delar som räknas upp i Skolverkets mål täcket författarna upp i denna lärobok.

Även Svenska timmar har ett avsnitt som handlar om språksociologi. Här kallas det *Människans språk*. I detta avsnitt återfinns element som fult språk, manligt och kvinnligt (d.v.s. sexolekter) språk och slang. Även dialekter behandlas, om än i ett annat kapitel. Genom att dessa element finns i boken kan målet uppnås.

Ett gott underlag finns *Brus 02*. I boken finns alla delar med som nämns i målet. Om målet uppnås med G- eller VG-kvalitet av eleverna beror på hur läraren bedömer det eleverna presterar inom detta område, men boken ger underlag för att VG ska kunna uppnås. MVG kan inte uppnås eftersom det i kursplanen saknas kriterier som specifikt nämner detta moment. Däremot går det att väva in andra kriterier för MVG, som att eleverna ska dra egna slutsatser. Det kan de göra i uppgifter om språksociologi lika väl som om något annat moment i kursen. På så sätt kan läraren ändå bedöma en uppgift som en elev gjort inom detta moment som MVG.

Samma resonemang som ges för *Brus 02* gällande det femte målet i kursplanen gäller också för *Svenska timmar*. Boken innehåller alla delar som Skolverket tar upp i kursplanen, så underlag för höga betyg finns.

Mål 6

Det sista målet för B-kursen innebär att eleven ska ha viss kännedom om språkhistoriska händelser. Det kan med *Brus 02* uppnås genom att eleverna får arbeta med temat om språk

och språksociologi ovan. En del i detta avsnitt handlar om hur det svenska språket har utvecklats ur indoeuropeiskan fram till idag. Författarna tar även upp berättelsen om Babels torn. Även i ett annat tema som kallas *I backspeglarna – språk och litteratur från nu till då* finns detta moment från kursplanen. Här blandas språkhistoria och olika författarskap som har haft betydelse för den. Författarna tar exempelvis upp låneord i svenskan, Svenska akademien, *Then Swänska Argus* och andra viktiga delar för hur det svenska språket utformats till så som det ser ut idag.

Även *Svenska timmar* tar upp språkhistoria och lägger ganska stor vikt vid detta, då fler än ett kapitel berör detta ämne. Författarna tar upp svenskans ursprung och utveckling från indoeuropeiskan fram till dagens svenska språk. De talar också om de olika språk som finns i världen idag. I ett eget kapitel redogörs för de olika epokerna i den svenska språkhistorien, med utvecklingen från runsvenska fram till idag. De har även ett särskilt kapitel för de nordiska språken, där de tar upp dessas släktskap. Målet som behandlar språkhistoria kan alltså uppfyllas med hjälp av *Svenska timmar*.

I båda läroböckerna kan detta sista uppnåendemål uppnås med god kvalitet. Centrala drag i språkhistorien tas upp i och med språkens släktskap och väsentliga händelser för det svenska språkets utveckling. Det finns inget kriterium för MVG som specifikt tar upp detta undervisningsmoment, men ett annat moment kan läsas in här och som handlar om att förstå texter som uppkommit i olika tider. Genom att ta upp texter och författare som spelat roll för det svenska språkets utveckling kan eleverna skapa en förståelse för dessas betydelse för hur vårt språk ser ut idag.

För att sammanfatta dessa resultat kan sägas att fyra mål av sex kan uppnås med MVG-kvalitet med hjälp av *Brus 02*. De två övriga målen kan uppnås med VG-kvalitet. Vad det gäller resultaten för *Svenska timmar* är det tre mål av sex som kan uppnås med MVG-kvalitet. genom att arbeta med denna bok kan man nå VG för ett utav målen i B-kursen i svenska. Två mål kan dock inte uppnås med hjälp av denna lärobok.

4.3 Analys av läroböckernas validitet

Brus 02 och *Svenska timmar* ligger enligt min bedömning på samma nivå vad det gäller validiteten för kursplanens första mål, som handlar om att kunna uttrycka sig muntligt och skriftligt. Mål nummer två handlar om skrivandet som ett medel för tänkande och lärande. Skillnaden mellan *Svenska timmar* och *Brus 02* gällande kvaliteten på uppfyllelsen av detta är att författarna här även tar upp texter som är viktiga för eleverna att kunna senare i livet.

Alltså är *Svenska timmar* mer valid än *Brus 02* i uppfyllelsen av just detta mål. Vad det gäller mål nummer tre är *Brus 02* betydligt mer valid än *Svenska timmar*, eftersom målet avser litteratur och *Svenska timmar* inte innehåller någon litteratur alls. Gällande det nästföljande målet i kursplanen är *Brus 02* mer valid in förhållande till kursplanens mål än *Svenska timmar*, även om inte heller *Brus 02* är helt och hållet valid i förhållande till detta mål. Läroböckerna är lika valida i förhållande till kursplanen i jämförelse med det femte målet, som handlar om språksociologi. I *Svenska timmar* har författarna låtit avsnittet om språkhistoria få ta större plats än vad författarna till *Brus 02* gjort och därför är validiteten i *Svenska timmar* lite högre än i *Brus 02*, även om det sjätte målet kan uppnås med god kvalitet i båda fallen.

Utifrån redogörelserna av de tre läroböckernas validitet ovan kan konstateras att *Brus 02* har en hög validitet i förhållanden till målen i kursplanen för svenska B. Fyra mål av sex kan uppnås med MVG-kvalitet. De två övriga målen kan uppnås med VG-kvalitet. Detta tyder på att författarna till denna bok har haft kursplanen klar för sig i urvalet av det material som finns i boken. Det som saknas är det nordiska litterära perspektivet. Vad det gäller det andra målet där endast VG kan uppnås beror på att det saknas specifika kriterier för detta mål i kursplanen. Läroboksförfattarna kan alltså inte påverka detta. Dock finns god grund för ett högt betyg inom även detta område (språksociologi) eftersom författarna behandlar detta moment grundligt.

Svenska timmar är inte lika valid i förhållande till kursplanen som *Brus 02* är. Det beror på att ingen litteratur behandlas i denna bok. Däremot tar dessa författare upp fler språkliga moment än vad författarna till *Brus 02* gör. Då skulle en rimlig slutsats kunna vara att en lärare med hjälp av materialet i *Svenska timmar* lättare skulle kunna få eleverna att uppnå höga betyg i dessa språkliga delar än vad man kan med hjälp av *Brus 02*. Så är dock inte fallet. Jag bedömer att eleverna kan uppnå målen för språksociologi och språkhistoria med samma kvalitet i båda dessa böcker. På så sätt är *Brus 02* ett bättre läromedel eftersom det innehåller fler delar av kursplanen som kan uppnås med god kvalitet. För att uppnå målen som handlar om litteratur i användandet av *Svenska timmar* måste eleverna gå till antologin som ingår i samma läroboksserie. *Brus 02* innehåller alltså de väsentliga momenten i en bok medan författarna till *Svenska timmar* har delat upp detta på två böcker.

Vad det gäller validiteten i *Svenska Impulser 1* varierar den för de olika målen. Fyra mål av tio kan uppnås med MVG-kvalitet. Tre mål går att uppnå med VG-kvalitet. Dock är det tre mål som går inte att uppnå alls eftersom dessa moment helt eller delvis saknas i boken.

Sammanfattningsvis kan sägas att *Brus 02* är mest valid av dessa tre i förhållande till den kursplan den är avsedd att följa. Med den läroboken kan alla mål uppnås, och med god kvalitet. I de andra två varierar validiteten för de olika målen mellan att inte uppnås alls till att kunna uppnås med MVG-kvalitet.

De läromedelssystem som var populära inom skolans värld för några decennier sedan, och som vi fortfarande ser spår av, syftade till att täcka in allt i kursplanen. Men synen på detta har förändrats. Enligt Juhlin Svensson (1995) är syftet inte längre att läroboken ska kunna täcka in allt i kursplanen. Denna förändrade syn går också att se i kursplanerna där eleverna uppmanas söka information utanför lärobokens gränser. Även i läroböckerna som analyserats i denna studie uppmanas eleverna till detta.

Resultatet av läroboksanalysen visade att *Brus 02* var mest valid i förhållande till kursplanens mål. Att *Svenska Impulser 1* fick sämre resultat berodde dock till stor del på svårigheter att yttra sig om kvaliteten utifrån kriterierna i kursplanen för Svenska A. *Svenska timmar* fick sämre resultat än *Brus 02* p.g.a. att ingen litteratur behandlas i denna bok. Validiteten i böckerna kan dock ses ur ett annat perspektiv också. Børre Johnsen m.fl. (1997) betonar vikten av variation i undervisningen för att den ska passa så många inlärningsstilar som möjligt som kan finnas hos eleverna. Dessa forskare menar också att en lösning på detta problem kan vara att som lärare använda sig av en lärobok som erbjuder eleverna många olika arbetssätt. Sett ur detta perspektiv är *Svenska Impulser 1* och *Brus 02* mest valida. *Svenska timmar* är sämre också i denna fråga eftersom denna bok mest innehåller skrivuppgifter, vilket inte passar alla elever.

4.4 Resultat av elevenkät

I följande avsnitt redogör jag för resultatet av de olika frågor som ställts till eleverna genom enkäten i samma ordning som frågorna ställs i enkäten (bilaga 1).

4.4.1 Användningen av en lärobok i undervisningen

Resultatet på den första frågan, som handlar om hur mycket eleverna anser att läroboken används i svenskan, blev som tabellen nedan visar.

Tabell 1: Undervisningstid som används till läroboken.

Klass	0 %	25 %	50 %	75 %	100 %
BP1	16				
BP2		7	3	1	
HR1	4	6	4		
HR3	2		13	2	
Summa	22	13	20	3	

Den första klassen, BP1, anger att de inte använder någon lärobok alls i undervisningen. I BP2 är svaret inte lika enhälligt. Där har majoriteten av eleverna angett att de använder en lärobok 25 % av undervisningstiden. Tre av eleverna i klassen har angett att en lärobok används 50 % av tiden och en elev har svarat att den används 75 % av tiden.

På hotell- och restaurangprogrammet har eleverna i årskurs ett också svarat olika på frågan. Fyra elever anger att de inte använder lärobok alls och lika många anger att de använder den 50 %. Flest elever, sex stycken, har angett att en lärobok används 25 % av tiden. Av de elever som går i årskurs tre på samma program anger majoriteten att boken används 50 %. Två anger att det inte används någon bok alls, och två andra anger att en lärobok används 75 % av tiden i svenska. Resultaten skiftar alltså väldigt mycket, inte bara mellan klasserna utan även inom dem.

Totalt sett, bland alla elever, är det 22 elever som svarat att ingen bok används och 20 elever som svarar att den används 50 % av tiden. 13 elever svarar att en lärobok används 25 % och totalt tre elever anser att den används 75 %. Ingen har angett att boken används 100 % av tiden i svenskan.

Resultatet på den andra frågan redovisas i tabellen nedan. Denna handlar om hur mycket tid eleverna skulle önska att lägga på en lärobok i svenskundervisningen.

Tabell 2: Tid som önskas ägnas åt en lärobok.

Klass	0 %	25 %	50 %	75 %	100 %
BP1	13	3			
BP2	4		5	2	
HR1		8	6		
HR3	11	5	1		
Summa	28	16	12	2	

Av tabellen går att avläsa att det finns många elever, 28 av totalt 58, som inte vill använda någon lärobok överhuvudtaget i undervisningen. Dessa utgör nästan hälften av hela urvalsgruppen. Allra vanligast är detta resultat i BP1, följt av HR3.

Ca en tredjedel av eleverna anger att de skulle vilja använda läroboken 25 % av tiden. En svag majoritet i HR1 anser detta. 12 elever vill använda boken i 50 % av undervisningstiden och endast två elever vill använda en bok 75 % av tiden. Ingen elev vill använda sig enbart av en bok i undervisningen.

Resultaten på dessa två frågor kan också jämföras med varandra. Av hela elevgruppen är det 28 elever, nästan hälften, som angett samma svar på dessa två frågor. De har alltså angett att de vill använda lika mycket tid till läroboken som de anser att man gör nu. Av dessa är det 13 elever som angett att de inte använder läroboken alls och inte heller vill göra det. Tio elever har angett att boken används 25 % av tiden och att de också vill använda den så mycket. Fem elever har svarat att boken används 50 % av tiden och att de vill använda den 50 %.

Resultaten kan även ses på ytterligare ett sätt. Av dem kan utläsas att tolv elever av totalt 58 skulle vilja använda boken mer än de gör nu. Av dessa finns flest i HR1, fem elever, som vill använda en lärobok mer av tiden i svenska. Det finns även elever som skulle vilja använda mindre tid till läroboken. 18 elever uttrycker denna önskan. Elva av dessa elever går i HR3 och sju i BP2. Inga elever i årskurs ett, varken på bygg- eller hotell- och restaurangprogrammet, uttrycker att de skulle vilja använda boken mindre.

4.4.2. Om ni använder lärobok, vilken/vilka är det?

I svaren på denna fråga framkom att *Brus* (Bayard & Sjöbeck 2006) används i HR-klasserna, och särskilt i trean. Eleverna anger här att både själva läroboken och antologin i samma serie används. I årskurs ett på hotell- och restaurangprogrammet anger eleverna att de använder en lärobok som heter *Svenska impulser 1* (Markstedt & Eriksson 2008). Två elever har inte svarat alls på frågan.

På byggprogrammet anger majoriteten av eleverna att ingen lärobok används, men tre anger att *ABC- Svenska för gymnasieskolan* (Norrby 2001) används. Fyra elever svarar här att de inte vet vilken bok som används och fyra andra svarar att flera olika böcker används, men ger inga exempel.

4.4.3. Vad tycker du om läroboken/böckerna ni använder i svenskan?

Resultatet av elevernas åsikter i denna fråga visas i tabellen nedan.

Tabell 3. Elevernas åsikter om läroböcker.

Klass	Bra	Ok	Tråkiga	Onödiga	Ej svar/ingen uppfattning
BP1					16
BP2	3	2	2	2	2
HR1	1	3	2		8
HR3	2	10	5		
Summa	7	15	9	2	26

Hälften av eleverna inte har svarat eller inte har någon uppfattning om läroboken. Detta resultat beror dock på att alla elever i BP1 angett att de inte använder någon lärobok och därför inte heller kan ha någon uppfattning om dessa. Bortsett från dessa 16 elever är det tio som inte har svarat eller har någon uppfattning om läroböckerna som används. Dessa är ungefär en sjättedel av hela urvalsgruppen.

Den näst största kategorin av svar på denna fråga är de som svarat att läroboken är ok, men inte mer. Det är 15 elever som angett detta svar, ca en fjärdedel av urvalsgruppen. Nio elever anser att boken är tråkig och bara sju elever av 58 anser att boken de använder är bra. Två elever har svarat att boken är rent onödig i undervisningen.

HR3 är den klass som är mest positivt inställda till läroböckerna. Av dem anser tio elever att boken är ok och två tycker att den är bra. De som är nöjda med boken pekar på att den har ett annorlunda upplägg, fina bilder och intressanta texter. *Den är bra! Den har fina bilder och intressanta texter*, menar en elev. Dock uttrycker sig några av eleverna så här om boken: *den är väl helt okej om man jämför med en del andra. Men inget jag tycker är speciellt roligt och Helt OK! Men gillar inte böcker. Ger inte mycket*. En annan elev menar att boken är bra för att vara en lärobok. Flera elever poängterar att läroboken inte ger dem så mycket i undervisningen.

Det ska också poängteras att det även är i denna klass som det högsta antalet svar, 5 stycken, som faller under kategorin *tråkig* finns. Det är dock endast 9 elever av totalt 58 som svarar att läroboken är tråkig och två som anser att den är onödig.

En annan aspekt som ska lyftas fram i denna fråga är att majoriteten av eleverna i HR1 inte har någon uppfattning om den lärobok som de anger att de använder. Detta beror dock på

att de precis börjat arbeta med en ny lärobok och därför inte hunnit skaffa sig en uppfattning om den ännu.

4.4.4. Vilka arbetssätt i svenska tycker du är bra?

Resultatet var här mycket varierande och har därför fått generaliseras till ett antal olika kategorier. 22 av eleverna ansåg att någon form av enskilt självständigt arbete var bra att använda sig av i undervisningen. En elev motiverar sitt svar så här: *För att jag tycker det ger mer och man visar mer sin egna stil.* En annan elev svarar: *egna arbeten, man får jobba friare.* En tredje menar att *då kan man jobba i egen takt och inte jämföra sig med andra.* Flera av eleverna som ryms i denna kategori har angett att de anser att läsning är bra. De anser att det är bra eftersom de får välja bok själva.

Den näst största kategorin av svar på denna fråga är *grupparbeten*. 13 elever har angett detta i sina enkäter. Dessa svar är starkast representerade i BP1 och HR3. Ingen i BP2 angett detta svar. En motivering i BP1 till varför grupparbeten är bra lyder så här: *ger mycket frihet i arbetet.* En annan elev i HR3 uttrycker det på detta sätt: *egna arbeten, grupparbeten m.m. för när det är roligare blir man mer engagerad.*

De andra kategorierna av svar på frågan har mindre antal svar. Nio elever har svar som inte faller inom någon kategori, och har därför placerats i en egen kategori – *övrigt*. Inom denna finns svar som t.ex. *inte lärobok*. En annan elev efterlyser mer yrkesinriktat arbete inom svenskan.

De andra mindre kategorierna är *mntligt*, *skriftligt* och *film*. Här ska poängteras att film egentligen inte är ett arbetssätt, men svaret är återkommande i alla fyra klasserna och därför får kategorin finnas med. Det är totalt sju elever som anger att det tycker att det är bra att få titta på film. Några av eleverna understryker dock att det ska vara lärorika filmer eller dokumentärer som visas. Sex elever har svarat att de tycker att muntliga uppgifter är bra, exempelvis diskussioner. De som svarat att skriftliga uppgifter är att föredra har bland annat exemplifierat med uppsatser. En viktig sak att peka på i denna fråga är att ett flertal elever i HR3 har svarat att variation är det viktigaste i undervisningen.

4.4.5. Finns det några arbetssätt ni använt i svenskan som inte varit bra?

Svaren på denna fråga hade inte lika stor spridning som den förra. Här har 23 elever svarat *Nej* på frågan om det finns några arbetssätt som inte är bra. 12 elever faller dock inom kategorin *övrigt* på denna fråga. *Genomgång*, och *skriva av från tavlan* är några exempel på svar som finns här. Eleverna har också svarat *arbete i stora grupper* och *ointressanta arbeten*.

Fyra elever anser inte att muntliga redovisningar eller andra inlämningar är bra. Fyra andra vet inte vilka arbetssätt som inte är bra. Sex elever har svarat att läroboken inte är ett bra arbetssätt. Läroboken är inte ett arbetssätt utan ett hjälpmedel i undervisningen, men denna kategori har ändå fått ta plats i resultatet eftersom den har betydelse för tolkningen av resultatet. Slutligen är det nio elever som inte alls svarat på frågan.

4.5 Resultat av lärarenkät

Fyra lärare har svarat på denna enkät. En av dem undervisar båda BP-klasserna och en annan undervisar båda HR-klasserna. De andra två lärarna undervisar således inte någon av de klasser som ingår i denna studie.

Enkätens första fråga är den samma som för eleverna, d.v.s. hur mycket en lärobok används i undervisningen. Här är svaret enhälligt. Alla har svarat att de använder en lärobok ca 50 % av undervisningstiden i svenska.

Den andra frågan, som handlar om vilka läroböcker lärarna använder i sin undervisning, har lett till många olika exempel på läroböcker. Det kan dock konstateras att tre av fyra använder *Svenska timmar* (Waje & Skoglund 2001). Lärarna poängterar här att de använder sig av ett flertal olika böcker och inte håller sig till en enda lärobok.

I den tredje frågan efterfrågas om lärarna anser att läroboken är ett bra hjälpmedel för att eleverna ska kunna uppnå kursplanens mål. En lärare svarar så här: *Delvis. En läromedelsförfattare får inte styra min undervisning. Jag tror att jag själv är bättre lämpad att avgöra vad/hur man ska arbeta*. En annan lärare uttrycker sig som följer: *Det varierar. Det är svårt att in en som täcker hela kurserna, ofta har de ju renodlat någon aspekt i läroplanen* (sic! Läraren syftar troligen på kursplanen, inte läroplanen). En tredje lärare menar att en lärobok oftast kan hjälpa eleven att nå målen när det gäller G-nivå, men inte när det gäller högre betyg. Om högre betyg ska nås, menar läraren, måste annat material än läroboken användas som ett komplement. Den fjärde läraren anser att läroböckerna *i regel är väl genomarbetade efter läroplanens* (sic! Syftar troligtvis egentligen på kursplanen.) *mål och därför ofta användbara*.

Fråga fyra i lärarnas enkät syftar till att ta reda på huruvida lärarna anser att det finns några metoder i undervisningen som är särskilt bra för att hjälpa eleverna att uppnå kursplanens mål. Två av lärarna pekar på att det är viktigt att eleverna får öva sig på att läsa och skriva kontinuerligt. *Jag tror att man både behöver läsa (få input) och att öva sig i att skriva olika texttyper med sig själv som utgångspunkt – att lära sig resonera med hjälp av skrivandet* svarar en lärare på denna fråga. De två andra lärarna i denna studie poängterar istället vikten av variation i undervisningen. Dessa två menar att alla elever har olika lärstilar och därför behövs en mångsidig undervisning för att alla ska kunna tillgodogöra sig kunskap. En av dessa lärare menar även att det är viktigt att vara tydlig med vilka mål och krav som ställs på eleverna.

Den sista frågan som ställts till lärarna handlar om ny teknik i undervisningen och vilken inställning de har till användningen av den. Tre lärare är mycket positiva till den. En lärare uttrycker sig så här: *Använder det själv väldigt mycket! Har en digital portfolio, gör egna Power Points, använder storbildsprojektor, uppgifter över nätet osv.* Lärarna vill i denna fråga också lyfta fram de fördelar som finns med att använda sig av tekniska hjälpmedel. De menar att dessa hjälpmedel underlättar och förenklar vissa delar av undervisningen. Det är bra för att tillgången på information är obegränsad med internet. En annan viktig aspekt är att det finns många bra tekniska hjälpmedel för elever med olika inlärningssvårigheter, som t.ex. dyslexi. En av lärarna menar att skolan och lärarna är skyldiga att följa med i denna utveckling och säger så här: *Skolan behöver följa med i elevernas tekniska utveckling och använda den teknik eleverna känner sig förtrogna med. Skolan kan nog lätt uppfattas som gammalmodig och tråkig om det är för stort glapp mellan elevernas verklighet och skolan.* Det finns dock även ett visst motstånd mot denna utveckling i skolan. En lärare som inte uttrycker någon positivitet i denna fråga säger *Jag försöker lära mig att använda nyare hjälpmedel även om det tar emot lite grand.*

4.6 Analys av enkäterna

Här analyserar jag resultaten som framkommit i enkäterna ovan. I detta kapitel kommer jag att göra en komparativ analys mellan resultaten av de två enkäterna, samt relatera dessa till forskningen.

4.6.1 Användningen av läroboken i undervisningen

BP1 uppfattar att de inte använder någon lärobok alls och vill inte heller göra det. I BP2 tror de flesta att läroboken används 25 %. Viljan att använda läroboken ligger mellan 0 och 50 %. Svaren är mycket spridda och det går inte att få någon överblick av att det finns någon åsikt i majoritet i gruppen. Det går inte heller i denna fråga att dra några generella slutsatser för gruppen.

I HR1 tror majoriteten av klassen att boken används 25 % av tiden. Resultatet av frågan om hur mycket de skulle vilja använda läroboken ligger på mellan 25 % och 50 %. Av detta resultat kan uttolkas att många är nöjda med hur pass mycket boken används, men att några skulle vilja använda den mer.

Den fjärde klassen, HR3, anger att läroboken används 50 % av undervisningstiden i svenska. En majoritet av eleverna i klassen vill dock inte använda någon lärobok alls i undervisningen.

Totalt sett i hela urvalsgruppen anser en svag majoritet, 22 elever, att ingen lärobok används och 20 elever att en bok används 50 % av tiden. Viljan att använda en lärobok är svag. Hälften av eleverna vill inte använda någon bok alls i undervisningen och ungefär en tredjedel av eleverna vill använda boken 25 % av undervisningstiden. Alltså är det flera elever som skulle vilja använda boken mindre än vad de gör nu i svenska. Det finns också ett antal elever i denna undersökning som skulle vilja använda mer tid till läroboken än de gör i dagsläget. Det är totalt tolv elever som anser detta. Molloy (2008) menar att läroboken kan skänka en viss trygghet i undervisningen och det kan vara en tänkbar anledning till att några av eleverna vill använda läroboken mer. Majoriteten av de elever som vill använda boken mer finns i HR1. Dessa elever har inte gått på gymnasiet så länge och det är då ett möjligt antagande att de i en ny miljö vill använda läroboken eftersom den skapar ett visst mått av trygghet och kontinuitet i deras tillvaro i skolan.

Enkätresultaten kan också tolkas som att eleverna är ganska nöjda med undervisningen i svenska. Det kunde konstateras i föregående kapitel att nästan hälften av eleverna ville använda boken lika mycket som de ansåg att man redan gjorde. Resultatet kan jämföras med Skolverkets (2007) undersökning om elevernas attityder till skolan. Denna undersökning visade att 79 % av eleverna på gymnasiet 2006 var nöjda med de läromedel som används i skolan. Många av eleverna i min undersökning kan anses vara nöjda med läromedelsanvändningen. Dock är siffran inte lika stor som i Skolverkets undersökning. Detta

kan bero på att min undersökning inte är lika storskalig som Skolverkets eller att eleverna på just den skola som jag undersökt är mer negativt inställda till läroboken än genomsnittet.

Av resultatet kan utläsas att svaren på frågan om hur mycket lärboken används i undervisningen enligt eleverna ligger i ett spann mellan 0 och 50 %. Detta resultat kan jämföras med lärarnas svar på denna fråga, som är ett enhälligt svar att läroböcker används ungefär 50 % av undervisningstiden i svenska. I jämförelsen mellan elevernas och lärarnas syn på denna fråga kan konstateras att dessa inte överensstämmer helt med varandra. Den klass som har mest överensstämmande resultat jämfört med lärarnas svar är HR3. Detta resultat kan tolkas som att medvetenheten om hur undervisningen är utformad och hur man faktiskt arbetar i klassrummet är en mognadsfråga hos eleverna.

Reichenbergs (2005b) påstående om att lärare inte alltid är medvetna om att de använder olika läroböcker, även om de hämtar material från flera olika böcker. I detta fall stämmer inte Reichenbergs påstående, då lärarna som deltagit i denna studie är mycket väl medvetna om att de använder läroböcker, ungefär hur mycket och med vilka för- och nackdelar som finns med läroboksanvändningen.

Hur pass mycket läraren väljer att använda boken i undervisningen är högst individuellt (Juhlin Svensson 1995). Trots detta går att utläsa likheter i dessa fyra lärares läroboksanvändning. Lärarna anser att de använder lärobok 50 % av tiden i svenska. Det kan tolkas som att detta ämne inte är så styrt av läroböcker. Skolverkets (2006a) undersökning visar att i de ämnen där strukturen inte är lika given som i t.ex. matematik och språk är ämnet inte lika läroboksstyrt. Detta resonemang stämmer med mina resultat. Juhlin Svensson (2000) menar att lärare idag inte känner sig så styrda av läroböckerna, utan att de ser dem mer som ett komplement till allt annat material som finns. Lärarna i hennes undersökning menade också att boken var bra på så sätt att den var något för eleverna "att hålla sig i" (2000:45). Denna tendens kan utläsas av resultaten i denna studie. Lärarna använder boken till viss del och eleverna är till stor del nöjda med hur mycket den används. De elever som vill använda boken mer kan ses som exempel på att boken är något att hålla sig i för dem och som skapar kontinuitet och trygghet i arbetet.

4.6.2 Synen på läroböcker

Elevernas syn på läroböckerna som används i undervisningen varierar. Dock finns en stor grupp som inte har någon åsikt om böckerna för att de antingen inte anser att de använder någon bok eller för att boken är ny och att de inte hunnit bilda sig en uppfattning om den

ännu. Ur resultaten i BP1 kan dock utläsas en negativ syn på läroböcker eftersom de inte anser att de gör det och inte heller vill göra det. De elever som är mest positivt inställda till läroboken är HR3, som använder *Brus 02*. Av dessa anser flera elever att boken de använder är *OK* eller *bra*. Även ur resultaten i HR1 går att utläsa en positiv inställning till läroböckerna, eftersom ingen elev i denna klass vill använda boken mindre och några vill använda den mer.

Anmärkningsvärt är att det i HR3 finns många elever som inte vill använda någon bok alls, trots att de ställer sig positiva till den. Detta resultat kan ha ett samband med Skolverkets (2007) teori om att eleverna tenderar att vara mer positivt inställda till skolan ju mer inflytande de känner att de har. Det kan vara så att eleverna i denna klass känner att de inte kan påverka valet av läromedel och därför inte är positivt inställda till användningen av den, även om det inte är något fel på själva boken. En skillnad mellan resultaten i denna studie och Skolverkets undersökning kan utläsas. I Skolverkets undersökning var det endast 30 % av eleverna som ville påverka läromedelsanvändningen i undervisningen medan i denna studie blev det resultatet 50 %, där 30 elever inte är nöjda med hur mycket boken används.

Även Molloys (2008) tankar kring läroboken är på sin plats här. Hon menar att elever inte tycker att det är så roligt att läsa utdrag ur skönlitterära texter, utan att det är bättre att läsa direkt ur det skönlitterära verket eftersom eleverna förknippar utdragen med läroböckernas övningar och då får en negativ inställning till läsningen. I Molloys påstående går att utläsa att hon anser att elever är negativt inställda till läroböcker. Detta resonemang skulle kunna förklara resultatet ovan. Eleverna i HR3 tycker att läroboken är bra, men eftersom det är just en lärobok så vill de inte använda den. Molloy menar också att läroböckernas uppgifter inte stimulerar elevernas eget tänkande. Dock innehåller både *Svenska Impulser 1* och *Brus 02* många reflektionsuppgifter som syftar till att just stimulera elevernas tänkande. Trots att dessa reflektionsuppgifter som finns i böckerna anser eleverna att boken *inte ger mycket*. Molloys påstående kan då anses stämma överens med mina resultat. Att eleverna inte anser att boken ger dem så mycket kan också hänga samman med Molloys teori om att eleverna är negativt inställda till läroböckerna redan från början. Om eleverna på förhand har dömt ut boken är det kanske inte så konstigt om de inte anser att den ger dem något. Detta resonemang kan även kopplas till teorierna om konstruktivism som Dysthe (1996) talar om. Skolan och kursplanerna grundar sig i denna kunskapssyn där eleverna själva ska skapa sin kunskap. Reflektionsuppgifterna syftar till detta, men om eleverna inte upplever att dessa uppgifter utvecklar dem kanske de inte fyller sin funktion och kanske borde de då vara utformade på ett annat sätt för att stimulera elevernas tänkande.

Detta resultat kan även relateras till Skolverkets (2007) undersökning om elevernas attityder till skolan. Denna visar att 79 % av gymnasieeleverna 2006 var nöjda med de läromedel som användes i skolan. Det är endast nio elever av 58 i min undersökning som uttrycker sig rent negativt om böckerna. Sju av dessa anser att boken är tråkig och två att den är onödig. Dock kan en negativ inställning skönjas i BP1, HR3 och till viss del i BP2. Det finns några elever i varje klass av de fyra som ingår i studien som är positivt inställda till läroböckerna, men totalt sett är de underrepresenterade. Därför får resultatet tolkas som att majoriteten av de elever som deltagit i studien är negativt inställda till läroböcker då de vill använda läroboken mindre.

En viktig aspekt i utformningen av läroböcker är dessas layout. Läromedelsförfattarnas förening (1991) menar att det är osäkert vilken betydelse denna har för elevernas lärande. I denna studie har framkommit att de elever som uttalar sig mest positivt om läroböcker är de som använder *Brus 02*. Det är också denna lärobok som har mest avvikande layout sett till hur en traditionell lärobok är utformad. Det går inte att uttala sig i denna studie om hur detta direkt påverkar elevernas lärande, men resultaten visar att en lärobok som har en layout som inte påminner om hur läroböcker brukar se ut tas emot mer positivt av eleverna. Reichenberg (2005a) menar att lärare tar denna aspekt i övervägande när de väljer lärobok. Om eleverna är positivt inställda kan det leda till att de lär sig lättare, och på så vis påverkar layouten lärandet.

Vad det gäller lärarnas inställning till användandet av läroböckerna råder det delade meningar i denna fråga utifrån vad som kan utläsas av deras enkätsvar. En lärare menar att böckerna innehåller bra material för att kunna nå kursplanens mål. De övriga tre anser att den inte kan täcka upp hela kursplanen, utan att kompletterande material måste användas för att eleverna ska kunna nå alla kursplanens mål. Dessa åsikter stämmer väl överens med mina resultat av måluppfyllelsen i läroböckerna. Den lärare som påstår att kriterierna för G kan uppnås, men inte högre har dock fel sett till mina resultat. Min analys visar att de flesta målen kan uppnås med god kvalitet utifrån lärobokens förutsättningar, men också att vissa mål inte kan uppnås alls. Denna lärare är dock medveten om att läroboken ensam inte kan uppfylla alla mål med god kvalitet, och använder sig därför av flera böcker.

Ett stort ansvar vad det gäller valet av läroböcker som används i undervisningen ligger på den enskilde läraren (Juhlin Svensson 1995, Reichenberg 2005a). Mina resultat visar att lärarna kan bedöma läroböckernas validitet ganska väl. De böcker som de använder (de som också analyserats i denna studie) har visat sig till stor del uppfylla kursplanens mål. Lärarna är

också medvetna om att böckerna innehåller vissa brister och att kompletterande material är nödvändigt.

Problem med användningen av läroböcker är att undervisningen då inte blir så individanpassad, vilket är viktigt för elevernas lärande. Detta problem kan dock lösas genom att lärarna väljer en lärobok som erbjuder varierade arbetssätt (Børre Johnsen m.fl. 1997, Gardner 1998). De fyra lärare som deltagit i denna studie påpekar variationen som en viktig aspekt i undervisningen, och två av de läroböcker som analyserats har visat sig kunna erbjuda detta. Lärarna är alltså medvetna om denna problematik och tar hänsyn till den i sin undervisning.

En av de nackdelar som finns med de läromedelssystem som finns i undervisningen är att de leder till att undervisningen kan kännas styrd och statisk (Svensson 1970). En av lärarna i studien påpekar denna nackdel med att använda läroböcker. Denna lärare vill inte vara styrd av läroboksförfattare. Claessons (2009) åsikt om att lärare genom användandet av en lärobok blir styrd av dess författare har uppmärksammats av denna lärare, som liksom Claesson, ser det som ett hinder i undervisningen.

Här stämmer också Nordlunds (2009) påstående om att lärare i svenska idag är skeptiska till läroböckerna för tre av fyra lärare. Nordlund menar också att lärare ofta ”klipper och klistrar” bland materialet från olika läroböcker. Detta stämmer också med resultaten av lärarenkäten. Även Molloy (2008) tankar om att läroboken inte är tillräcklig i svenskundervisningen har stöd i dessa resultat. Molloy menar att litteraturläsning är mycket viktigt. Denna åsikt återspeglas också hos dessa lärare. Två av dem nämner specifikt läsningen som en bra arbetsmetod för att eleverna ska kunna uppnå målen. Om lärarna då anser att läroboken inte kan täcka upp målen i kursplanen på ett tillfredsställande sätt, varför använder de då den hälften av undervisningstiden? Børre Johnsen m.fl. (1997) teori om att även om lärarna är medvetna om att läroboken inte är det bästa läromedlet använder de ändå den i sin undervisning stämmer här. Dessa norska forskare menar att både verksamma lärare och bilvande lärare använder sig av läroböcker. Att lärarstudenter som får lära sig att det finns andra arbetssätt som är bättre än användningen av en lärobok, men som ändå använder lärobok när de börjar jobba visar på den starka tradition som finns. Denna tradition talar Stukát (1970) om. Läroboken har sedan Gutenberg och boktryckarkonsten på medeltiden varit det dominerande läromedlet i skolan och det var inte förrän på 1900-talet andra läromedel kom in i undervisningen. Läroboken har alltså en mycket stark tradition inom skolan och denna är svår att bryta. Att lärarna använder läroboken trots att de har kritik mot den kan ses

som ett tecken på att denna tradition fortfarande lever kvar, trots den konkurrens som finns med nya, tekniska hjälpmedel.

4.6.3 Arbetssätt i svenska

De arbetssätt som eleverna framhåller som bra i svenska är bl.a. självständiga arbeten, som kommer på första plats. Eleverna menar att det ger en frihet att få arbeta självständigt under lektionerna. Grupparbeten är också populärt bland dessa elever. Även här påpekas friheten i arbetet som en viktig aspekt och att det är roligt att få arbeta tillsammans med klasskamraterna. Muntligt, skriftligt och film är de mindre kategorierna i denna fråga. Vad det gäller kategorin film har det tidigare nämnts att detta egentligen inte är ett arbetssätt. Det är dock återkommande i alla fyra klasser. Några elever poängterar dock att det ska vara lärorika filmer som visas. Utifrån dessa resultat kan paralleller dras till de olika arbetssätt som representeras i läroböckerna som analyserats i denna studie.

De arbetssätt som representeras i *Svenska Impulser 1* är bl.a. läsning, skrivning, diskussioner. Jämfört med elevernas åsikter om bra arbetssätt borde denna lärobok passa för deras behov. I *Brus 02* finns både skriftliga och muntliga uppgifter eleverna ska genomföra. Också friare uppgifter, där eleverna kan dramatisera eller filma själva, finns i denna bok. Däremot finns inte så mycket diskussionsuppgifter här. Författarna till *Svenska timmar* har fokuserat mycket på skrivuppgifter. Muntliga uppgifter och diskussioner är klart underrepresenterade. Dock förekommer kamratrespons ofta.

Sett till vad läroböckerna har att erbjuda och vad eleverna anser är bra arbetssätt borde *Svenska Impulser 1* vara den bok som bäst motsvarar elevernas önsknings. Alla böckerna kan erbjuda självständiga studier, då de flesta uppgifter som finns i dem går att genomföra på egen hand, men när det kommer till att arbeta tillsammans med andra finns det brister hos *Brus 02* och *Svenska timmar*. Eftersom grupparbete är den näst största kategorin av svar bland eleverna i denna fråga anser de att detta är viktigt och läroböckerna anpassade för Svenska B kan inte erbjuda detta.

Eleverna i HR3 poängterar att variation är viktigt i undervisningen. Detta svar har inte framkommit i någon av de andra grupperna. Detta resultat kan kopplas till lärarnas svar på enkäten. Två av dem poängterar också vikten av variation i undervisningen. Det kan även jämföras med Gardners (1998) och Børre Johnsens m.fl. (1997) teorier om att just variation är viktigt i undervisningen, för att kunna tillgodose elevernas olika behov och olika

inlärningsstilar. Lärarna pekar på just det som forskarna menar, medan eleverna menar att variation är viktigt för att undervisningen inte ska bli tråkig.

Det går att se likheter mellan elevernas och lärarnas åsikter vad det gäller arbetssätt och läroböcker. Eleverna pekar på frihet i arbetet som en stor fördel. Lärarna menar också att det är viktigt för dem att ha frihet i undervisningen så att den kan anpassas. Dessa resultat kan tolkas som att både elever och lärare känner sig styrda av läroboken.

4.6.4 IKT i undervisningen

Tre av fyra lärare ställer sig klart positiva till användandet av teknik i undervisningen. Den lärare som kan upplevas känna ett visst motstånd till detta är också den lärare som är mest positiv till användandet av läroböcker. I fallet med denna lärare stämmer Stukáts (1970) teori om att lärare skulle vara mest positivt inställda till läroboken som läromedel och att de skulle vara mer skeptiska till andra läromedel. Teorin stämmer dock bara i denna enskilde lärares fall. De andra tre är mer positiva till IKT och är delvis skeptiska till läroboken. Här tycker jag mig kunna utläsa en förändring i lärares syn på läroböckerna och andra läromedel. Nordlund (2009) menar att lärare i svenska är skeptiska till läroboken och det stämmer överens med mina resultat. Det kan tolkas som att synen på läroböcker har förändrats sedan Stukáts forskning på 70-talet. En annan aspekt som ska läggas till detta resonemang är Skolverkets (2007) undersökning visar att alla lärare inte känner sig helt kompetenta inom detta område. Att denna lärare känner ett visst motstånd till användningen av IKT kan då bero på att han/hon känner en viss osäkerhet i användningen av det. Resultatet kan även tolkas som att denna lärare är äldre än de andra tre, eftersom Juhlin Svenssons (1997) undersökning visade att åldern var den mest påverkande faktorn för användandet av IKT.

Forskare menar att skolan har skyldighet att hänga med i den tekniska utvecklingen som pågår i samhället och som är en del av elevernas vardag (Folke-Fichtelius 2009, Myndigheten för skolutveckling 2007). Det är också skolans uppgift att ge eleverna digital kompetens (Myndigheten för skolutveckling 2007). Denna aspekt av IKT-användningen i skolan pekar också en av lärarna på.

Lärarna menar att det finns flera fördelar med att använda IKT i undervisningen. De tar upp faktorer som att den obegränsade tillgången på information på internet som en fördel, men de menar även att tekniken är en stor hjälp för elever med olika typer av inlärningssvårigheter. Den åsikten stämmer överens med vad forskningen säger. Cramer-Wolrath (1995) och Eriksson (2001) tar upp denna aspekt som en viktig fördel.

Forskarna tar upp vissa negativa aspekter i användandet av IKT i skolan, som t.ex. att kostsam teknisk utrustning krävs. Dessa problem kan inte utläsas av lärarnas enkätsvar. De ser alltså främst fördelarna med tekniken. Resultatet kan också tolkas som att problemet med den tekniska utrustningens kostnader inte är så framträdande på denna skola.

5. Diskussion

I detta avslutande kapitel kommer jag att diskutera de tankar som uppkommit under arbetets gång med denna studie. Först kommer jag att diskutera resultaten och de tankar som dess har väckt. Jag kommer också att tala om vilka möjligheter som finns för framtida forskning inom detta område. Avslutningsvis kommer jag att diskutera valet av metod för denna studie och vad den fått för konsekvenser för studien.

5.1 Metoddiskussion

I detta arbete har förutsättningarna inte varit optimala. Empirin skulle samlas in innan kursen egentligen hade börjat och det har fått följder för hur studien har utformat sig. Jag konstruerade och genomförde enkäterna utan att ha så stor kunskap om ämnet eller om metoder för utformning av enkäter. Därför innehåller enkäterna, främst elevenkäten, vissa brister. Frågorna om arbetssätten i svenska var mycket svårtolkade eftersom frågorna var så öppna och så spridda svar framkom. P.g.a. detta var generaliseringar ett måste att göra i dessa frågor och därför är det inte säkert att tolkningen av dessa resultat stämmer helt och hållet överens med enkätsvaren. Bortfallet i elevenkäten är relativt stort i vissa frågor. Detta har givetvis påverkan på resultatet och kan leda till att det blir missvisande. Jag har dock försökt ta med detta i min bedömning av vad resultatet säger. Vad det gäller undersökningen av lärarnas åsikter skulle kvalitativa intervjuer ha gett mer och djupare information om läroboksanvändningen. Att jag inte gjort intervjuer med lärarna beror, liksom bristerna i enkäterna, på att dessa genomfördes innan kursens start och innan för- och nackdelarna med de olika metoderna diskuterats. Dock anser jag att lärarnas svar ändå ger ganska mycket information som är tolkningsbar, och därför är inga kompletterande intervjuer gjorts i efterhand.

5.2 Resultatdiskussion

Vad kan sägas om läroböcker och IKT med den information som framkommit i denna studie? Det finns flera fördelar med att använda sig av en lärobok i undervisningen eftersom den ger trygghet för både lärare och elever. Boken har också en lång och stark tradition inom skolans värld, och denna är svår att bryta. Av resultaten har framkommit att lärarna är skeptiska till vissa delar med användandet av en lärobok, men att de ändå använder den hälften av tiden. Detta resultat pekar på att det ändå måste finnas fördelar med att använda en lärobok. Min läroboksanalys visar att böckerna som används till stor del är valida i förhållande till de rådande kursplanerna i svenska. Där luckor finns i validiteten beror det vid ett flertal tillfällen på att kursplanerna inte helt och hållet täcker upp alla mål med kriterier för alla betygssteg. Detta resultat är något som förvånat mig under arbetets gång. Hur ska lärare kunna bedöma elevernas insatser om kriterier inte finns för alla betygssteg? Detta är något som Skolverket borde se över. Kanske har detta faktum också ett samband med de svårigheter många lärare upplever vid betygssättning?

Flera av betygskriterierna är också vagt formulerade, vilket leder till svårigheter i att kunna uttala sig om validiteten i läroböckerna. Kursplanen är alltså inte så konkret utformad för att det ska vara helt lätt att använda den som ett analysjälpmedel för läroböcker. Dock är det i princip det enda redskap som finns till hands för lärare som vill kunna se hur pass användbar en lärobok är. Frågan är då hur denna bedömning blir om kursplanen inte är ett tillräckligt bra redskap? Kanske borde vi återinföra en nämnd som granskar läromedlen? Av resultaten i min studie kan dock utläsas att lärarnas bild av läroböckerna överensstämmer med min analys av dem. Lärarna är alltså kapabla till att bedöma läroböckernas användbarhet trots att kursplanen inte är det bästa och det enda analysredskap som står till buds. Resultaten av de läroboksanalysen som jag gjort i denna studie och de matriser över mål och kriterier i förhållande till böckernas innehåll (Bilaga 3 och 4) kan förhoppningsvis vara till hjälp för de lärare som använder dessa böcker.

Det är även en frihet för läraren att själv kunna välja lärobok och/eller andra läromedel för att kunna skraddarsy undervisningen för varje grupp eller till och med varje elev. Forskarna framhåller att individanpassning i skolan är det allra bästa för elevernas lärande och det håller jag med om, men tyvärr är detta inte alltid möjligt i en verklighet med stora klasser och stor arbetsbelastning för lärarna. Därför kan en lärobok underlätta för läraren, där materialet ofta är anpassat för att passa medeleven. För att också nå ut till de elever som behöver extra stöd eller som behöver större utmaningar än vad läroboken kan erbjuda kan

läraren använda sig av de uppgifter och det material som finns i boken och försöka anpassa detta efter eleven. På så sätt sparar läraren både tid och ansträngning och uppnår ett visst mått av individanpassning.

Det säger sig självt att en lärobok inte kan passa alla elever och de har ofta en negativ inställning till dessa böcker redan från början eftersom de vet att det är just en lärobok. Lika djupt rotad som lärobokstraditionen är, lika djupt rotad är elevernas negativa inställning till den. Sett ur detta perspektiv skulle det vara bättre att inte använda någon bok i undervisningen. För att läraren inte ska behöva skapa allt material själv kan han/hon ”klippa och klistra” som forskare fått reda på att många lärare gör. Genom att göra det behöver eleverna inte få reda på att materialet kommer från en bok, men läraren slipper konstruera alla uppgifter på egen hand. Jag tror att det är just detta som förekommer i BP1 i denna studie. Eleverna upplever inte att de använder någon bok och anser att detta är bra, medan alla lärare (inklusive den som undervisar BP1) anger att läroböcker används 50 % av tiden. Jag tror dock inte att lärare kommer undan att skapa eget material till viss del i sin undervisning. En lärobok kan omöjligt täcka in alla mål i kursplanen och dessutom vara individanpassad.

Av resultaten kunde också utläsas att flera elever i årskurs ett ville använda boken mer, medan elever i årskurs två och tre ville använda den mindre. Det kan tolkas som att viljan bland eleverna att använda lärobok har att göra med deras mognad. Det är tänkbart att elever som går i årskurs ett söker trygghet (som en lärobok kan erbjuda) i en miljö som fortfarande är ny för dem, medan de äldre eleverna har funnit sin roll i gymnasiet och söker nya utmaningar och material som är mer anpassat för just dem och vad de kommer att syssla med efter gymnasietiden.

I läroböckernas uppgifter syns den konstruktivistiska kunskapssyn som präglar skolan och kursplanerna. Uppgifterna syftar till att eleverna själva ska vara aktiva och genom detta få nya kunskaper. Frågan är om dessa uppgifter verkligen leder till att eleverna är aktiva på lektionerna. Molloy (2008) menar att det vanliga upplägg som finns i läroböcker med textutdrag och uppgifter som följer inte leder till att utveckla och stimulera elevernas tänkande, vilket uppgifterna ursprungligen syftar till att göra. Här spelar läraren en viktig roll. Det hänger till stor del på dennes upplägg av arbetet med en lärobok hur pass intressant det blir för eleverna. Som lärare måste man tänka ur elevernas perspektiv och vad som kan vara intressant och beröra dem. Att anpassa undervisningen efter deras intressen och behov är A och O, för om en lärare inte kan fånga elevernas intresse kommer de inte att vilja lära sig något. I arbetet med en lärobok är materialet inte alltid tillräckligt tilltalande för eleverna och

läraren måste också förhålla sig till de moment som omnämns i kursplanen. Av de läroböcker som analyserats i denna studie är *Brus 02* den bok som är mest anpassad efter elevernas intressen. De kopplar samman litteraturhistoria med händelser som är aktuella idag och har en annorlunda layout. Detta tror jag är två mycket viktiga faktorer för vilken inställning eleverna får till en lärobok. Att eleverna i denna studie visade sig vara ovilliga att använda en lärobok som de ändå tyckte var bra visar på deras negativa inställning till läroböcker i allmänhet. Denna inställning måste lärare försöka motarbeta om man ska använda en lärobok i undervisningen.

Av resultaten kunde utläsas att eleverna överlag var negativt inställda till att använda läroboken. Detta resultat kan ha ett samband med att de går på yrkesförberedande program. Elever på dessa program är inte alltid så studiemotiverade, och det kan vara en anledning till att de inte tycker om läroboken. För dessa elever är det *ännu* viktigare att man använder material som de tycker är intressant.

Brus 02 är den mest användbara läroboken av de tre som analyserats. Den är den som är populärast bland eleverna och är den som minst påminner om en traditionell lärobok. Den är dessutom den bok som är mest valid i förhållande till kursplanen. Den får med alla moment och de kan uppnås med god kvalitet. Detta resultat visar också att de lärobokssystem som finns med lärobokspaket, där ett flertal böcker ingår, inte bara är kostsamma för skolan att köpa in men kanske också onödiga. I *Brus 02* har författarna fått med det viktigaste i kursplanen i *en* bok (även om det finns en antologi till denna också). Därför finns det anledning att överväga förlagens ekonomiska intressen.

Vad det gäller användandet av IKT i klassrummet har studien visat att det finns många fördelar med att använda teknik i undervisningen. T.ex. granskar lärarna idag läroböckerna mer än förr. Läroboken har inte längre den självklara ställning i undervisningen som den tidigare haft, vilket är positivt. Detta tror jag kan ha ett samband med utvecklingen inom IKT. Lärarna har fått en anledning till att fundera över vilka läromedel som fungerar och vilka som inte gör det. Läroboken används inte längre förutsättningslöst i skolan.

Jag tycker dock att det är viktigt att poängtera att det finns nackdelar också, som t.ex. att eleverna sysslar med annat än det de ska när de har tillgång till Internet på lektionstid. Några nackdelar lyfts inte upp av lärarna i denna studie. Enligt Folke-Fichtelius (2009) menar Säljö att en av nackdelarna med den obegränsade mängd information som finns tillgänglig på internet är att skolan förlorar kontrollen över de fakta som eleverna har tillgång till. Den stora optimism som fanns om hur revolutionerande den nya tekniken skulle bli för undervisningen i

skolan var inte bra. Som lärare måste man se på alla metoder och hjälpmedel med ett visst mått av kritik. Det går inte att förutsätta att undervisningen blir mycket bättre bara för att IKT används. Det beror helt och hållet på hur dessa hjälpmedel används och hur de passar elevgruppen.

Efter att ha gjort denna studie anser jag att en kombination av läroböcker och IKT i undervisningen är det bästa. På så sätt uppnås den variation som eleverna efterfrågar och som lärarna eftersträvar. Läroboken kan vara bra för att skapa trygghet för eleverna, men också för lärare. Jag kan tänka mig att man som nyutexaminerad lärare lätt tar till en lärobok innan man blir ”varm i kläderna” i sin undervisning, eftersom den känns trygg och viktiga delar av kursplanens moment finns där. Efter att ha arbetat ett tag tror jag att det är lättare att släppa läroboken lite mer. Dessa olika delar ska ses som komplement till varandra, och som tillsammans ska skapa en helhet för eleverna och så att kursplanens alla mål kan uppnås. Reichenberg (2000) menar att IKT inte ska ersätta läroboken, vilket stämmer överens med mina åsikter efter detta arbete. De stämmer också med resultatet av försöket i Norge med att använda enbart datorer och inga böcker, som nämns i inledningen. Detta visade att för mycket IKT inte heller är bra, då varken elever eller lärare var nöjda med detta arbetssätt. Det bästa är om man som lärare kan skapa en balans mellan de olika läromedel som används.

Vad det gäller vidare forskning inom detta område vore det intressant att undersöka närmare vilka val av läromedel lärare gör i olika situationer och varför, för att kunna kartlägga mönster och öka kunskaperna om detta. Riis (2000) menar att det inte finns någon forskning kring hur lärandet påverkas av IKT-användningen i skolan. Detta vore högst intressant att undersöka, särskilt i det samhälle som vi befinner oss i idag där de tekniska hjälpmedlen blir allt fler och alltmer betydelsefulla inom alltfler områden.

Litteratur

- Ahlström, Karl-Georg (1970). *Läromedelssystem: Grundläggande principer för läromedelsplanering*. I: Dahllöf, Urban & Wallin, Erik (red.) (1970). *Läromedelsforskning och undervisningsplanering*. Lund: Studentlitteratur.
- Bayard, Annika & Sjöbeck, Karin (2007). *Brus. 02, Din guide till litteraturen & språket: [svenska 1 och 2]*. 1. uppl. Stockholm: Natur och kultur.
- Björklund, Eskil (1970). *Pedagogik och ekonomi*. I: Dahllöf, Urban & Wallin, Erik (red.) (1970). *Läromedelsforskning och undervisningsplanering*. Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, Alan (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber ekonomi.

- Børre Johnsen, Egil, Lorentzen, Svein, Selander, Staffan & Skyum-Nielsen, Peder (1997). *Kunskapens texter – jakten på den goda läroboken*. Stockholm: Universitetsforlaget
- Claesson, Silwa (2009). *Lärares hållning*. Lund: Studentlitteratur.
- Cramér-Wolrath, Emelie (1995). Är gymnasieskolan till för alla? En undersökning inriktad mot gymnasieelever med behov av särskilt stöd. I: Ajagán-Lester, Luis, Cramér-Wolrath, Emelie, Juhlin-Svensson, Ann-Christine & Selander, Staffan (1995). *Läromedelsanvändning i den decentraliserade gymnasieskolan – slutrapport från projektet Läromedelsval och läromedelsstöd*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Dahllöf, Urban & Wallin, Erik (red.) (1970). *Läromedelsforskning och undervisningsplanering*. Lund: Studentlitteratur.
- Dysthe, Olga (1996). *Det flerstämmiga klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.
- Einarsson, Jan (1978). *Talad och skriven svenska: sociolingvistiska studier*. Diss. Lund: Univ.
- Engelbrektsson, G. & Johansson, M. (1965). *Undersökning av möjligheterna att kartlägga lärares arbetsuppgifter under lektionstid genom systematiska klassrumsobservationer*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Eriksson, Yvonne (2001). *Bilden som roar och klargör: en jämförande studie mellan tidiga illustrerade läroböcker och dagens pedagogiska CD-ROM*. Stockholm: Teldok
- Folke-Fichtelius, Maria (red.) (2009). *Lärande och IT*. Stockholm: Carlsson
- Gardner, Howard (1998). *Så tänker barn – och så borde skolan undervisa*. 2., rev. uppl. Jönköping: Brain Books.
- Johansson, M-G. (2004). *LS – Reviderad – Klassdiagnoser i Läsning och skrivning för högstadiet och gymnasiet.Handledning*. Stockholm: Psykologiförlaget AB.
- Juhlin Svensson (1995). Läromedelsanvändning i gymnasieskolan. I: Ajagán-Lester, Luis, Cramér-Wolrath, Emelie, Juhlin-Svensson, Ann-Christine & Selander, Staffan (1995). *Läromedelsanvändning i den decentraliserade gymnasieskolan – slutrapport från projektet Läromedelsval och läromedelsstöd*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Juhlin Svensson, Ann-Christine (1997). Lärandets medel och miljö. En studie av informationsteknik och läromedel i gymnasieskolan. I: Juhlin Svensson, Ann-Christine (2000). *Nya redskap för lärande: studier av lärarens val och användning av läromedel i gymnasieskolan*. Diss. (sammanfattning) Stockholm: Univ.
- Juhlin Svensson, Ann-Christine (2000). *Nya redskap för lärande: studier av lärarens val och användning av läromedel i gymnasieskolan*. Diss. (sammanfattning) Stockholm: Univ.
- Lärarnas Riksförbund (2010). Bokfri skola ingen hit. *Skolvärlden* 2010:4.

- Malmgren, Lars-Göran (1996). *Svenskundervisningen i grundskolan*. 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Markstedt, Carl-Johan & Eriksson, Sven (2008). *Svenska impulser. I: [svenska A]*. 1. uppl. Stockholm: Bonnier utbildning.
- Molloy, Gunilla (2008). *Reflekterande läsning och skrivning*. Lund: Studentlitteratur
- Myndigheten för skolutveckling (2007). *Digitala lärresurser – möjligheter och utmaningar för skolan*. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1888>. Hämtad 2010-02-23
- Nordlund, Anita (2009). *Kritisk sakprosaläsning i gymnasieskolan: didaktiska perspektiv på läroböcker, lärare och nationella prov*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2009
- Pålsson, Stefan (2009). *Skolbibliotek kan bli nyckelfaktor*.
<http://www.skolverket.se/sb/d/3359/a/18673>. Hämtad 2010-04-14
- Reichenberg, Monica (2000). *Röst och kausalitet i lärobokstexter: En studie av elevers förståelse av olika textversioner*. Diss. Göteborg: Univ.
- Reichenberg, Monica (2005a). *"Det är därför vi aldrig läser i den boken": gymnasieelevers tankar om läsning och tryckta texter*. Göteborg: Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet.
- Reichenberg, Monica (2005b). *Gymnasieelever samtalar kring facktexter: en studie av textsamtal med goda och svaga läsare*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis
- Riis, Ulla (red.) (2000). *IT i skolan mellan vision och praktik – En forskningsöversikt*. Stockholm: Skolverket.
- Sandqvist, Carin (1995). *Från 50-tal till 80-tal: om form och innehåll i historieböcker*. I: Strömquist, Siv (red.) (1995). *Läroboksspråk*. Stockholm: Hallgren & Fallgren.
- Skolverket (2003). *Att skapa konsensus om skolans insatser för att motverka läs- och skrivsvårigheter*. Stockholm: Liber distribution.
- Skolverket (2006a). *Läromedlens roll i undervisningen – grundskollärares val, användning och bedömning av läromedel i bild, engelska och samhällskunskap*. Rapport 284, 2006. <http://www.skolverket.se> . Hämtad 2010-02-23.
- Skolverket (2006b). *Läroplan för de frivilliga skolformerna – Lpf 94*. Ödeshög: AB Danagårds grafiska.
- Skolverket (2007). *Attityder till skolan 2006 – elevernas och lärarnas attityder till skolan*. Rapport 299, 2007. Stockholm: Davidsons tryckeri AB.

Skolverket (2010a). *Kursplan för SV1201 – Svenska A*.

<http://www.skolverket.se/sb/d/726/a/13845/func/kursplan/id/3205/titleId/SV1201%20-%20Svenska%20A>. Hämtad 2010-03-24.

Skolverket (2010b). *Kursplan för SV1202 – Svenska B*.

<http://www.skolverket.se/sb/d/726/a/13845/func/kursplan/id/3206/titleId/SV1202%20-%20Svenska%20B> Hämtad 2010-03-24.

Skolverket (2010c). *Ämne – svenska*.

<http://www.skolverket.se/sb/d/726/a/13845/func/amnesplan/id/SV/titleId/Svenska>
Hämtad 2010-04-14.

Stukát, Karl-Gustaf (1970). *Läraren och läromedlen. I: Dahllöf, Urban & Wallin, Erik (red.) (1970). Läromedelsforskning och undervisningsplanering*. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, Leif (1970). *Produktionstekniska synpunkter på läromedelssystem. I: Dahllöf, Urban & Wallin, Erik (red.) (1970). Läromedelsforskning och undervisningsplanering*. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet (2010). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. <http://codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> Hämtad 2010-04-13.

Waje, Lennart & Skoglund, Svante (2001). *Svenska timmar. Språket : A+B*. 3., [omarb.] uppl. Malmö: Gleerup.

Referenser

Norrby, Catrin (red.) (2001[1996]). *ABC: svenska för gymnasieskolan. Handbok*. Göteborg: Akademiförl.

Bilaga 1: Elevenkät

Enkätundersökning: läroboken i svenskan

1. Hur mycket av tiden använder ni en lärobok i svenskan anser du? Ringa in ett alternativ.

0%   25%   50%   75%   100%

2. Hur mycket av tiden skulle du vilja använda en lärobok i svenskan?

0%   25%   50%   75%   100%

3. Om ni använder lärobok, vilken/vilka är det?

---

4. Vad tycker du om läroboken/böckerna ni använder i svenskan? Varför?

---

5. Vilka arbetssätt i svenska tycker du är bra? Varför?

---

6. Finns det några arbetssätt ni använt i svenskan som inte varit bra? Vilka? Varför?

Tack för din medverkan!

Bilaga 2: Lärarenkät

Enkätundersökning: Läroboken i svenskundervisningen

1. Hur mycket av tiden använder du läroböcker i din undervisning? Ringa in ett alternativ.

0%   25%   50%   75%   100%

2. Om du använder en lärobok i undervisningen, vilken/vilka är det?

---

3. Anser du att läroboken är ett bra läromedel för att hjälpa eleverna att uppnå kursplanens mål? Motivera.

---

4. Finns det någon/några undervisningsmetoder eller arbetssätt i svenskan som du anser särskilt bra för elevernas lärande och uppnående av kursens mål?

---

5. Hur ställer du dig till användandet av nya tekniska hjälpmedel i undervisningen?

Tack för din medverkan!

Bilaga 3: Måluppfyllelse i svenska A

Uppnåendemål för Svenska A	G	V G	MVG	Svenska impulser 1
Eleven skall kunna förmedla åsikter, erfarenheter och iakttagelser i tal och skrift på ett sätt som är anpassat efter situationen och mottagaren	Eleven formulerar sig sammanhängande i tal och skrift i både formella och informella sammanhang med hänsyn till mottagaren.	Eleven argumenterar konstruktivt i gruppdiskussioner och håller intresseväckande och väl disponerade anföranden inför grupp.	Eleven använder i såväl tal som skrift stilmedel som är effektfulla och slående och anpassar sitt budskap så att det både berör och förstås av mottagarna.	Argumenterande text och tal finns i boken. Även debatt tas upp. Små diskussioner är ett återkommande inslag. Grund finns för att nå VG.
Eleven skall kunna i tal och skrift förmedla förhållanden och kunskaper som är viktiga för eleven själv och för den valda studieinriktningen	Eleven håller korta muntliga anföranden inför grupp, deltar i samtal och diskussioner, följer grundläggande regler och bemödar sig om att bli förstådd.	Se kriteriet ovan.	Se kriteriet ovan.	Argumenterande och diskussionsuppgifter kan uppfylla detta mål. Regler för muntliga anföranden finns. VG kan därmed uppnås.
Eleven skall kunna tillgodogöra sig det väsentliga i en text som är relevant för eleven själv och för den valda studieinriktningen samt för eleven som samhällsmedborgare	Eleven sammanfattar huvudinnehållet i olika slags texter.	Eleven läser även mer avancerade texter av olika slag, relaterar det lästa till sina kunskaper och erfarenheter och reflekterar över innehåll och form.	Eleven gör jämförelser mellan olika tiders sätt att skildra olika motiv i skilda kulturer och relaterar dem till sin egen tid och sin egen livssituation.	Reflektionsuppgifterna till skönlitterära utdrag kan delvis uppfylla detta. Texterna är dock inte anpassade efter studieinriktning, men har koppling till dagens samhälle. Nivån för MVG kan uppnås för detta mål.
Eleven skall kunna använda skrivandet som ett medel för att utveckla tänkande och lärande	Eleven formulerar sig sammanhängande i tal och skrift i både formella och informella sammanhang med hänsyn till	Eleven skriver i huvudsak korrekt såväl berättande som utredande texter där tankegången klart framgår.	Eleven bearbetar självständigt och insiktsfullt sina texter utifrån sina teoretiska kunskaper om	Flera olika sorters texter representeras, vilket gör att målet kan uppnås. G kan uppnås eftersom

	mottagaren.	Eleven tillämpar i sitt skrivande sin kunskap om hur en skrivprocess går till.	språk och litteratur.	mottagaranpassning tas upp i boken. Kriterierna för VG och MVG kan också uppnås eftersom boken erbjuder skrivregler, fakta om skrivprocessen och skrivande av både litterära och sakliga texter.
Eleven skall kunna delta i samtal och diskussioner med olika syften och hålla anföranden inför en grupp på ett sätt som är anpassat efter situation och mottagare	Eleven håller korta muntliga anföranden inför grupp, deltar i samtal och diskussioner, följer grundläggande regler och bemödar sig om att bli förstådd.	Eleven argumenterar konstruktivt i gruppdiskussioner och håller intresseväckande och väl disponerade anföranden inför grupp.	Eleven använder i såväl tal som skrift stilmedel som är effektfulla och slående och anpassar sitt budskap så att det både berör och förstås av mottagarna.	Detta mål kan uppnås med MVG-kvalitet, eftersom det finns instruktioner i boken om hur man håller tal, och övningar som utvecklar elevens muntliga förmåga.
Eleven skall kunna formulera egna tankar och iakttagelser och göra egna bedömningar vid läsning av saklitteratur och litterära texter från olika tider och kulturer	Eleven läser både i utdrag och i sin helhet saklitterära och skönlitterära texter från olika tider och kulturer, sammanfattar innehållet och formulerar egna tankar och iakttagelser kring läsningen.	Eleven läser även mer avancerade texter av olika slag, relaterar det lästa till sina kunskaper och erfarenheter och reflekterar över innehåll och form	Eleven gör jämförelser mellan olika tiders sätt att skildra olika motiv i skilda kulturer och relaterar dem till sin egen tid och sin egen livssituation.	Reflektionsuppgifterna till skönlitterära utdrag kan delvis uppfylla detta. Saklitterära texter förekommer ej. Inte heller förekommer texter från olika tider och kulturer i boken. Det leder till att inte ens G-nivå kan uppnås i målet i helhet.

Eleven skall känna till några vanliga myter och motiv i litteraturen, vilka speglar frågor som har sysselsatt människor under olika tider	Se kriteriet ovan.	Se kriteriet ovan.	Se kriteriet ovan.	Detta mål kan tolkas som att det är litteraturhistoria som avses. Detta finns endast små drag av i boken, där några viktiga författare tas upp. G kan ej uppnås.
Eleven skall kunna tillämpa grundläggande regler för språkets bruk och byggnad samt vara medveten om skillnader mellan talat och skrivet språk	Eleven rådfrågar vid behov språkliga handböcker, använder sig i skrift av grundläggande regler för språkets bruk och byggnad samt skiljer på talat och skrivet språk.	Eleven skriver i huvudsak korrekt såväl berättande som utredande texter där tankegången klart framgår.	Eleven bearbetar självständigt och insiktsfullt sina texter utifrån sina teoretiska kunskaper om språk och litteratur.	En stor del av boken tillägnas språkregler och grammatik. Skillnaderna mellan tal och skrift tas upp. VG-nivå kan uppnås. Om eleven också arbetar självständigt kan MVG uppnås.
Eleven skall kunna inhämta, värdera och ta ställning till information och kunskap från bibliotek och databaser samt kunna använda datorer för att skriva och kommunicera	Eleven gör enklare informationssökningar på bibliotek och i databaser och resonerar om källornas tillförlitlighet. Eleven använder dator för att producera egna texter och för att kommunicera med andra.	Eleven visar initiativ vid valet av olika slags informationskällor och granskar källorna kritiskt.	Kriterier saknas.	Ett helt kapitel ägnas åt informationssökande. Även källkritik tas upp. VG kan uppnås. MVG kan inte uppnås eftersom kriterier för detta betyg saknas för detta mål.
Eleven skall ha fördjupat sina kunskaper inom något område av svenskämnet utifrån intressen, behov eller vald studieinriktning.	Kriterier saknas.	Kriterier saknas.	Kriterier saknas.	Detta mål går att uppnå med denna bok, om eleven tar utgångspunkt i något som finns där. Kvaliteten går inte att bedöma eftersom inga

				kriterier finns.
--	--	--	--	------------------

Bilaga 4: Måluppfyllelse i svenska B

När det gäller kriterierna för MVG nedan passar dessa kriterier in på flera olika mål. Jag har inte tagit alla som passar in för varje mål i matrisen, utan bara tagit med ett som passar p.g.a. platsbrist.

Uppnående mål Svenska B	G	VG	MVG	Brus 02	Svenska timmar
kunna förmedla egna och andras tankar i tal och skrift, göra sammanställningar och utredningar samt dra slutsatser och föra fram argument, så att innehåll och budskap blir tydliga och anpassade till målgrupp och syfte.	Eleven samlar, sovrar och sammanställer med handledning material för muntlig och skriftlig framställning ur olika informationskällor, argumenterar och drar slutsatser i en form som är anpassad efter målgrupp och syfte.	Eleven söker uppslagsrikt på egen hand relevant material för skriftlig och muntlig framställning samt granskar och värderar informationen.	Eleven analyserar och bedömer i tal och skrift argumentationen i olika slags texter och medier och drar egna slutsatser.	Att kunna förmedla andras tankar i tal och skrift kan uppnås med MVG-kvalitet. Att dra slutsatser, göra sammanställningar, och föra fram argument kan uppnås med MVG-kvalitet om bokens uppgifter utnyttjas på rätt sätt.	Detta mål kan uppnås med MVG-kvalitet.
ha utvecklat skrivandet som ett medel för tänkande och lärande och som ett redskap i kommande studier och arbetsliv	Eleven diskuterar innehåll, gestalter och bärande tankar i texterna och redovisar sina intryck i tal och skrift.	Eleven planerar i tal och skrift sin framställning väl och förmedlar med stilistisk säkerhet i olika sammanhang erfarenheter, kunskaper och underbyggda åsikter på ett intresseväckande och övertygande sätt	Eleven analyserar och bedömer i tal och skrift argumentationen i olika slags texter och medier och drar egna slutsatser.	Flera olika texttyper finns representerade och därför kan MVG-kvalitet uppnås. Som ett redskap i kommande studier och yrkesliv kan VG uppnås.	Många olika sorters texter representeras, därför kan MVG uppnås. Som ett redskap i kommande studier och yrkesliv kan MVG uppnås. 63
kunna jämföra och se samband mellan	Eleven tillägnar sig litterära texter från skilda	Eleven reflekterar vid läsningen av texter över de	Eleven läser texter av många olika slag och	Den litterära delen i detta mål kan uppnås med MVG-kvalitet.	Inte ens kvaliteten för G kan uppnås, då

litterära texter från olika tider och kulturer samt mellan texter med anknytning till vald studieinriktning	epoker och kulturer via böcker, teater och film och påvisar samband och skillnader.	samhälleliga och kulturella faktorer som format texten och över textens giltighet för vår tid.	diskuterar och analyserar texterna i förhållande till den miljö, den tid och det samhälle där de har uppstått.	Anpassningen till studieinriktningen går inte att säga något om då detta inte nämns i betygskriterierna.	litteraturmomentet saknas.
ha tillägnat sig och ha kunskap om centrala svenska, nordiska och internationella verk och ha stiftat bekantskap med författarskap från olika tider och epoker	Eleven redogör för några betydelsefulla författarskap och idéströmningar.	Eleven analyserar och tolkar självständigt litterära texter och använder sig av litterära begrepp.	Eleven tolkar bildspråk och uppfattar olika innebörder i lästa texter.	Några kända nordiska författare förutom svenska omnämns ej i boken och därför kan endast VG-kvalitet uppnås.	Inte ens kvaliteten för G kan uppnås, då litteraturmomentet saknas.
kunna göra iakttagelser av och diskutera språkliga skillnader som exempelvis kan bero på ålder, kön, yrke, uppväxtort och bostadsort	Eleven gör iakttagelser och reflekterar över historiska och sociala språkskillnader och minoritetsspråkens ställning i Sverige.	Eleven exemplifierar olika varianter av det svenska språket som sociolekter, dialekter och stilnivåer samt redogör för minoritetsspråken och deras ställning i Sverige.	Specifika kriterier saknas.	Högre kvalitet än VG kan inte uppnås eftersom kriterier för detta saknas.	Högre kvalitet än VG kan inte uppnås eftersom kriterier för detta saknas.
känna till några väsentliga drag i hur det svenska språket har utvecklats från äldsta tider till våra	Eleven redogör för huvuddragen i utvecklingen av svenska språket	Eleven redogör för grunddragen i de europeiska språkens släktskap, ursprung och deras påverkan på svenska språket samt	Eleven läser texter av många olika slag och diskuterar och analyserar texterna i förhållande till den miljö,	MVG-kvalitet kan uppnås.	MVG-kvalitet kan uppnås.

dagar		påvisar utifrån textstudier likheter och skillnader mellan de nordiska språken.	den tid och det samhälle där de har uppstått.		
-------	--	---	---	--	--